Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 143 (9218) | Среда, 1973 чылдың июнь 20 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 көп.

СЭКП-ниң область комитединде

Бии-Хем районнуң механизаторларының болгаш Кызылдың «Транссельхозтехника» АТБ-зиниң чолаачыларының беш чылдың үшкү чылының дүжүдүн чогуур өйүнде, чидириг чокка ажаап алырынче, күрүне шыгжамырынга хову-шөлдерниң продукциязын чедирери̇нче республиканың бүгү механизаторларын болгаш чолаачыларын кыйгырган эгелээшкинин СЭКП обкомунуң бюрозу чүүлдүг деп көрген.

Ол кыйгырыгларны республиканың бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга, авто-бүдүрүлге черлеринге чугаалажып көөрүн партияның Кызыл хооркомунга болгаш райкомнарга, Көдээ ажыл-агый министерствозунга, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкынынга, «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынынга, Тываның транспорт эргелелинге партия обкомунуң бюрозу дааскан.

Ажаап алыышкын техниказын, автотранспортту бедик шынарлыг белеткээри дээш социалистиг чарышты калбартырын, комбайннарның саваларын ыяк септээринче, оларны тараа чыыкчылары-биле дерип, ушкан болгаш чолдак сыптыг тарааны ажаап алыр дериг-херекселдер-биле хандырып, тараа сөөртүрүнге тускайлаан автомашиналарның болгаш кожугларының хааржактарының дыдыктарын дуглаарынче онза кичээңгей салырын сүмелеп турар.

Ажаап алыышкын техниказын болгаш автотранспортту бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар төлээде, хүн дургузунда, а ол ышкаш дүнеки-даа үелерде ажаап алыышкынны конвейерлиг шууштурулга аргазын ажыглап, комбайн — автомобиль — тараа хүлээп алыр чер аразынга үзүк-соксаал чок ажылды организастаарын сүмелеп турар, техниктиг хандырылганы, комбайннарга, тракторларга, автомобильдерге кывар-чаар материалдар бээрин дүн-хүн дургузунда ээлчег ёзугаар хандырар. Хоорай болгаш районнар төптериниң чурттакчыларындан механизаторларның болгаш чолаачыларның немелде күжүн хаара тудар. Дүжүт ажаап алыышкынының шынарынче, комбайннарның, жаткаларның үрелгениниден бичии-даа чидириглиг баш удур болдурбас дээш оларның техниктиг үрелиишкинин шалыпкын эдеринче онза кичээңгей салыр ужурлуг.

Тараажылар, механизаторлар, чолаачылар, көдээ ажыл-агыйның бүгү ишчилери колхоз болгаш совхоз шөлдеринге өстүрген дүжүттү чогуур хуусаазында, чидириг чокка ажаап алыр дээш бүгү күжүн салыр дээрзинге быжыг бүзүрелин СЭКП-ниң область комитединиң бюрозу илереткен.

ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫРЫ — ЧУГУЛА КАМПАНИЯ

Республиканың бүгү чолаачыларынга Кызылдың „Транссельхозтехника“ автобүдүрүлгезиниң чолаачыларының

КЫЙГЫРЫЫ

Дүжүттү чидириг чокка ажаап алырынга чогуур өйүнде белеткенириниче бистиң республиканың тараажылары улуг күженииишкиннерни салып турар. Чылдың эң чугула ол кампаниязынга белеткелдин колхозтарның, совхозтарның тараажылары-биле кады автотранспорт бүдүрүлгелериниң болгаш өске-даа организацияларның чолаачылары база чорудуп турар. Беш чылдың шииттирлиг үшкү чылында дүжүт ажаап алырынга кончуг эки белеткенири, аңаа бүрүн белеткелдиг ужуражыры, дүжүттү шалыпкын, чидириг чок ажаап алгаш, ук көдээ ажыл-агый продукциязын тараа хүлээп алыр черлерге, складтарга чедирип бээри — Краснодар крайның транспортчуларының, Украинаның комбайнерлериниң база Бии-Хем районнуң Ленин орденниг «Кызыл тараачын» колхозунуң механизаторларының эгелээшкинин бистиң коллектив изиг күзелдиг-биле деткээн.

1972 чылдың дүжүдүн сөөртүр оваалданы күүседир дээш, эрткен чылын болдунар бүгү чүүлдерни кылган бис. Дүжүт ажаап алыр хүннерде автотранспорт доктааттынган чурум ёзугаар ийи ээлчеглиг ажылдаан. Автомобиль бүрүзү хонукта 12-13 шак ажылдап турган. Дүжүт ажаап алыр үениң дургузунда сайгарып сөөрткен тараа 43 муң тонна, силос массазы 19 муң тонна болган, көдээ ажыл-агыйның өске-даа продукциязын сөөрткен. Дүжүт ажаап алырынга республиканың автотранспортчуларының чарыжынга бистиң бүдүрүлгэ чери Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун ийи катап алган:

Ындыг чедиишкинниг болурунга коммунист Г. А. Рячевскихтиң, А. С. Тюмкининиң, А. И. Буяновтуң, П. М. Алтуховтуң чолаачылар бригадалары шиитпирлиг үлүг-хуузу киирген. I класстың чолаачызы А. А. Васильев 1049 тонна тараа сөөртүр планныг тургаш, 1510 тоннаны сөөрткен. М. И. Неделин, В. И. Соколов, М. Б. Белогривцев, В. П. Сорокин болгаш оон-даа өскелер ээлчег оваалдаларын үргүлчү ажыр күүседип келген.

Мурнакчыларның ажылдажын Төрээн чурт бедик-биле үнелээн. 1972 чылдың дүжүдүн ажаап алырынга шалыпчы ажылдаан дөрт чолаачы Совет Эвилелиниң орденнери, медальдары-биле шаңнаткан, ийи кижи Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктерин алган. А. И. Буянов ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезиниң мөңгүн медалы-биле шаңнаткан. Украин комбайнерлерниң чагаазын чугаалашкаш, ол кыйгырыгны чүректиң ханызындан хүлээп ап, дараазында хүлээлгени ап тур бис:

Беш чылдың үшкү чылының дүжүдүн сөөртүр 30 автопоезд-биле катай 130 автомобильди колхозтарже, совхозтарже чорудуп бээр, дөрт дугуйлуг 50 кожугну белеткээр.

Тараа сөөртүр машина бүрүзүн шывыг-биле хандырар, кузовун тиг чок болдурар, хаваларын бедидер. Украин тараажыларның «сыпка чаңгыс-даа мажак, саваңга чаңгыс-даа тараа арттырбас!» деп кыйгырыын деткээш, «сөөртүлгеге чаңгыс борбак-даа тараа оскунмас, автотранспорт-биле ажылдаарын чаңгыс шак-даа үзүктелдирбес!» деп лозуңнуг ажылдаарын шиитпирледивис.

Ховуларга автомобильдерниң техниктиг ажаалдазын болгаш септелгезин кылып бээр тускай ажылдакчыларны автоколонна бүрүзүнге тургузаар, оларны аргыжылга херекселдери-биле, дериглер, херекселдер, артык кезектер-биле болгаш саарылга фондузунуң агрегаттары-биле хандырар.

Шимчээр составты чогуур өйүнде болгаш эки шынарлыг белеткээри дээш социалистиг чарышты септекчилер ортузунга калбаа-биле организастаар.

Автопарктың техниктиг белеткелиниң хөй-ниити көрүлдезин дүжүт ажаап алырынга белеткел планнарының күүселдезин хынажырын организастаар.

Автомобильдерни таарымчалыг ажыглап, кожугларныг ажылдаар арганы ажыглап тургаш, доктааттынган пландан ажыр **5 муң тонна тарааны, 5 муң тонна силос массазын, көдээ ажыл-агыйның өске-даа 2 муң тонна чүъгүн сөөртүр.**

Дүжүт ажаап алыр үениң дургузунда орукка транспорттуң озал-ондаап болдурбазын чедип алыр.

Ол хүлээлгелерни күүседирде ам-даа хөй-хөй чүүлдерни кылыр апаарывысты медереп билип тур бис. Аңаа автобүдүрүлгевистиң курлавырларын четче ажыглаар бис.

Бистиң планнарывысты чедиишкинниг күүседир колхозтарның болгаш совхозтарның шөлдеринге, тараа хүлээп алыр пунктуларга күш ажылды чеп организастаарындан, комбайнерлерниң, чолаачыларның көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң демниг ажылындан, оруктарның байдалындан, нефти баазаларының болгаш көдээ ажыл-агыйны хандырып турар өске-даа организацияларның ажылындан улуу-биле хамааржыр. Чылдың эң чугула бо кампаниязынга олар шуптузу бедик харысалга-биле белеткенип, эрттирер дээрзинге бүзүреп тур бис.

Эргим эштер чолаачылар!

Бис силерни мынчаар кыйгырып тур бис дүжүт ажаап алыышкынның чедиишкинниг чорудары бистен хамааржыр, республиканың автотранспорт бүдүрүлгелериниң бүгү чолаачылары, септекчилери, инженер-техниктиг ажылдакчылары украин тараажыларның болгаш краснодар транспортчуларның кыйгырыынга чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле харылаар, беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылының дүжүдүн ажаарының болгаш сөөртүрүнүң талазы-биле оваалдаларны чедиишкинниг боттандырар дээш күштерин харамнанмас дээрзинге бүзүрелдиг бис.

КЫЙГЫРЫГНЫ КЫЗЫЛДЫҢ «ТРАНССЕЛЬХОЗТЕХНИКА» АТБ-НИҢ КОЛЛЕКТИВИНИҢ ХУРАЛЫНГА ХҮЛЭЭП АЛГАН.

Бии-Хемниң механизаторларының

КЫЙГЫРЫЫ

Дүжүт ажаап алыышкынынга чогуур өйүнде болгаш бүгү талалыг белеткенир, ону дүрген база чидириг чок чорудар деп кыйгырган Украин ССР-ниң комбайнерлериниң чагаазын Бии-Хем районнуң бүгү ажыл-агыйларының механизаторлары ханызы-биле таныжып көрген. Олар аңаа харыы кылдыр, бо чылдың дүжүт ажаап алыышкынын бүрүн белеткелдиг уткуурунуң хемчеглерин албышаан база Тываның бүгү механизаторларын кыйгырар дээн «Кызыл тараачын» колхозтуң тараажыларының эгелекчи чоруун деткип турар.

Бии-Хемниң механизаторларының кыйгырыында чугаалап турары болза:

Күш-ажыл талазы-биле бистиң украин эштеривис кончуг шын шиитпирни хүлээп алганын ханы, таарзынныышкын-биле медереп билбишаан, демдеглеп тур бис. Дүжүт ажаап алыышкыны — чаагай дүжүт дээш демиселдиң эң-не харысалгалыг үе-чадазы. Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидер, ниити чылдазын болгаш белеткелин көвүдедир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кириишпишаан, эрте чаштырар тарааларны 27 муң гектар черге дээре агротехниктиг хуусааларда тарып доостувус. Тараа чаштырган шөлдерге барык шуптузунга минералдыг чемишчидилгелерни төккен. Тараалар чаагай үнүп эгелээн, дүжүт багай эвес болуру билдингир. Амгы үеде бис тарааларның чайгы ажаалдазын чорудуп, шупту 18 муң гектар черге гербицидтерни чаштырып тур бис.

Бии-Хемниң тараажылары бо чылын мынчаар планнап турар:

— тарааның ниити чылдазын 37 муң ажыг тонна чедирер, гектар бүрүзүнден тарааның 12,5 центнер, картофельдиң 90 центнер, ногааларның 120 центнер дүжүдүн болгаш кукурузаның 150 центнерден эвээш эвес ногаан массазын алыр;

— 70 муң тонна силосту, 2600 тонна сенажты салыр, 13 муң тонна сигенни белеткээр, тараа шөлдеринден бүгү саванны бөлүп сарааттан алыр;

— комбайннарны болгаш ажаап алыышкынның өске-даа техниказын августуң 1-ге чедир бүрүн белеткеп доозар, «Өөк» болгаш «Саян» совхозтарда тараа кургадыр пунктуларны ажыглалга киирер.

Тускай хыналда комиссиязы хүлээп албаанда чаңгыс-даа агрегат тараа шөлдеринче үнмес деп, кыйгырыгда онзалап айтып турар.

Эрткен чылдарның дуржулгазын ёзугаар, ажаап алыышкынга комбайннарның бөлүктеп ажылдаар аргазын калбаа-биле ажыглаар, оларның дузалал звеноларының ажылын ыяк таарыштыр организастаар, ажаап алыышкын техниказының бүдүрүкчүлүүн болдунары-биле бедидер болгаш ажаап алыышкынны 20—25 ажыл хүнүнде доозар дээш бүгү хүн дургузунда ажылдаар бис деп, Бии-Хемниң механизаторлары бижээн. Бүгү комбайннар болгаш жаткалар тараа шөлүнгө бүгү хүн дургузунда ажылдаар, а хөй шол оваажып турар черлерге оларны дүне-даа ажылдадыр бис. Бүгү-лө таварылгада ажаап алыышкын агрегаттарын чыдыткы-биле ыяап-ла дерир. Дүжүт ажаап алыышкынын тараачын мергежил-биле шынарлыг чорудар болгаш **күрүнеге 10 муң тонна тарааны садар** дээш бүгү күштеривисти болгаш болдунар аргаларывысты мобилизастаар бис. Бистиң лозуңувус база-ла украин тараажыларныы ышкаш: **«Сыпка чаңгыс мажак-даа, черге чаңгыс тараа-даа кагбас!»** Бистиң дээре механизаторларывыстың арга-дуржулгазын практика кылырынга ажыглап тургаш, дүжүт ажаап алыышкынының үезинде агрегаттарның база звеноларның аразынга социалистиг чарышты калбартыр бис.

Украинаның комбайнерлериниң патриотчу эгелээшкинин изиг-биле деткиириниче, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында дүжүт ажаап алыышкынынга үлегерлиг белеткенип, ону организастыг эрттирериниче бистиң республиканың бүгү комбайнерлерин, трактористерин, автомашина чолаачыларын Бии-Хем районнуң механизаторлары кыйгырып тур бис. Төрээн чурттуң болгаш Коммунистиг партияның мурнунга бистиң патриотчу хүлээлгевис ол деп, чагааның түңнелинде чугаалап турар.

Л. И. Брежневтиң Вашингтонда чеде бергени

ВАШИНГТОН, июнь 18. (СЭТА-ның тускай корр.). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев АКШ-тың Президентизи Р. Никсоннуң чалаазын ёзугаар албанның аян-чоруун кылып, Американың Каттышкан Штаттарында барган болгаш бөгүн Вашингтонда чеде берген.

Ак бажың чанынга уткуушкунуң тускай ёзулалы болган. Хүндүлел таңныылын — чадаг шериглерни, ужудукчуларны, далайжыларны чыскааган. Тук турар черлерге Совет Эвилелиниң болгаш АКШ-тың күрүне туктарын көдүрген.

Тус черниң-биле 10 шак 30 минута турда Кэмп-Дэвидтен тускай вертолет Ак бажың чанынга кээп хонупкан. Леонид Ильич Брежневке АКШ-тың Президентизи Ричард Никсон болгаш оон кадайы изиг байыр чедирген.

АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс баштаан уткуушкун талазы-биле комитеттиң кежигүннери хүндүлүг совет аалчыга байыр чедирген. Комитеттиң составында — штабтар начальниктериниң комитединиң даргазы адмирал Т. Мурер, АКШ-тың күрүне секретарының дузалакчызы У. Стессел, Вашингтон хоорайның даргазы У. Вашингтон, дипломаттыг корпустуң дуайени Никарагуаның АКШ-та элчини Г. Севилья Сакаса болгаш өске-даа албан кижилери.

Л. И. Брежневти уткууру-биле Ак бажың чанынга чүс-чүс вашингтончулар келген.

Л. И. Брежнев-биле кады ону үдеп чоруур кижилер: СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, хамааты ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары Г. Э. Цукапов, А. М. Александров, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының АКШ институдунуң директору Г. А. Арбатов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Г. М. Корниенко олар база чеде берген.

Л. И. Брежневти уткуурунуң ёзулалынга совет таладан Совет Эвилелиниң АКШ-та элчини А. Ф. Добрынин, ССРЭ-ниң КНО чанында доктаамал төлээлекчизи Я. А. Малик, совет элчин чериниң ажылдакчылары киришкен.

Байырлалдыг уткуушкунга хөй бөлүк совет, америк болгаш даштыкы журналистер келген.

Совет Эвилелиниң болгаш АКШ-тың күрүне гимннерин күүсеткен. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының келгениниң алдары дээш артиллерия салюдун 21 дааштаашкын-биле кылган.

Л. И. Брежнев биле Р. Никсон хүндүлел таңныылының чыскаалының баары-биле эрткен. Ооң соонда СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары биле АКШ-тың Президентизи индирже чорупкан.

АКШ-тың Президентизи Р. Никсон байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Р. НИКСОННУҢ ЧУГААЗЫ

Дээрги Чиңгине секретарь!

Бистиң хүндүлүг аалчыларывыс!

Дээрги Брежнев, Каттышкан Штаттарга Силерниң эң баштайгы аян-чоруунар үезинде Силерге байыр чедирер дыка бедик ат-алдар меңээ онаажып турар-дыр. Бир чыл мурнунда бистер Москвага ужурашкаш, ынчап бистиң ийи улуг күрүнелеривис аразынга харылзааларга дыка ханы өскерилделерни болдурган элээн каш дугуржулгаларны кылган болгай бис.

Ол дугуржулгаларны чарган үеде бээр болган бүгү-ле чүүлдер, аян-чорукка хөй айлар дургузунда кылдынган белеткел, бистиң кылган чугаалажыышкыннарывыс, а ол ышкаш өске деңнелдерге ужуражыышкыннар — бо бүгү чүүлдер бо чылын Вашингтонга болур бедик деңнелге ужуражыышкыннарга бистер эрткен чылын үндезилеп тургускавывыс ажылды чүгле үргүлчүлээр эвес болдур бис ийин деп түңнел кылыр арганы меңээ берген. Ниити алыс сорулгаже — бистиң ийи чазактар аразынга харылзааларны экижидеривин, бистиң улустарга — совет улуска болгаш америк улуска-даа эки амыдыралды хандырарының эчис сорулгазынче, хамыктың мурнунда чүгле бистиң ийи чуртка эвес, харын-даа бүгү делегейге хамааржыр эчис сорулгаже — чепсегленииишкинниң аар чарыгдалдарындан хосталырының болгаш тайбың херээн тургузарының эчис сорулгазынче угланыышкынга эрткен чылын чедип алганывыс бурунгаарлаашкындан-даа артык чүүлдү чедип алыр арга биске бар болур.

Дээрги Чиңгине секретарь, бистерже телевизия камераларын угландырып каан турарын көрүп тур силер. Ол чүл дээрге, бо үеде Америкада миллион-миллион кижилер болгаш Совет Эвилелинде хөй миллион кижилер бистерниң кады турарывысты көрүп, бистиң чугааларывысты дыңнап турары ол-дур.

Чүгле совет улус эвес база харын америк улус база бистерже көрүп турарын маңаа база немей чугаалап болур мен. Бүгү делегей бистиң бөгүнгү ужуражыышкынывысты хайгаарап көрүп тур, чүге дээрге, бир эвес делегейниң эң улуг күштүг ийи күрүнелериниң удуртукчулары кады ажылдаар аргалыг болгаш оларның чазактары-даа кады ажылдаар аргалыг чүве болганда, бүгү делегейге тайбыңны хандырарынга кордал хемчээл чок өзер деп чүвени делегейниң улустары билир.

Амгы үеде делегей бодунуң идегелин бистерге, бистиң ам болур ужуражыышкыннарывыска онаап турар. Бистиң бо неделяда ужуражыышкыннарывыс үезинде ол идегелдерни бадыткаар боор бис дээрзинге бүзүрээр мен, Дээрги Чиңгине секретарь.

Бистер Силерниң бистиң чуртка эки аян-чоруктуг болуруңарны күзеп тур бис. Бистиң ийи улузувуска болгаш бүгү делегейге-даа ол хире улуг ужур-дузалыг бо аян-чоруунарны чүгле совет улус болгаш америк улус эвес, харын-даа делегейниң улузу бистиң шуптувустуң чүткүл салып турарывыс эчис сорулганы чедип алырынче, чүгле бистиң ийи чурт аразынга тайбыңны тургузарынче эвес, харын база чер бөмбүрзээниң бүгү улустарынга тайбыңны болгаш депшилгени хандырып бээринче улуг базым кылдыр хүлээп алыр деп хамыктың мурнунда санап турар бис.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ЧУГААЗЫ

Хүндүлүг дээрги Президент!

Хүндүлүг кадын Никсон!

Агайлар болгаш дээргилер!

Силер-биле катап ужуражып турарывыска өөрүп турар болгаш Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң төлээлекчилери бистерге изиг хүндүткелдиг сөстерни чугаалаанынарга өөрүп четтиргенивисти илерегейлеп тур мен, дээрги Президент.

Силерниң чуртуңарга мээң баштай-ла келгеним, Америка-биле болгаш америк улус-биле баштай-ла шуут таныжып турарым бо-дур.

Москвадан Вашингтонга чедир ырак-узак орукту эртип келдивис. Найысылалдарывыс аразы он муң километр хире ырак болгай. Ынчанмыже Эйнштейнниң теориязында көрдүнмээн чижек хемчээл билиглери политикада бар. Чүгле бистиң эки наеттинген оруктап амгы үениң чаа самолёттары-биле аргыжып турарывыстың уламындан эвес, харын чурттарывыстың улустарынга быжыг тайбыңны хандырып бээр, бистиң планетавыска айыыл чок чорукту быжыглаар — улуг сорулганың бисти холбаштырып турарының уламындан чурттарывыстың аразының ыраа кызырлып турар.

Эрткен чылын Москвага олче угландыр улуг базымны кады кылган бис. Бистиң баштайгы ужуражыышкынывыс бистиң чурттарывыстың аразында тайбың харылзааларның идегелдиг чаагай үндезинин тургузар түңнелдиг болган.

Ол үндезинге даянгаш, улам бурунгаарлаар херек дээрзинге хамаарыштыр бодалдарывыс ынчан безин чаңгыс аай болган. Эрткен чылдың дургузунда аңаа хамаарыштыр чаагай эгени салган. Ам бистиң Каттышкан Штаттарга аян-чорук кылып келгенивисти болгаш Силер-биле ужуражыышкыннарывысты кады эгелээнивис херекке база бир үлүг-хуузу киирер деп ийи таланың шиитпирлиниң илерели кылдыр көрүп турар бис. Мен болгаш мээң-биле кады келген эштер Силер-биле база өске-даа америк күрүне ажылдакчылары-биле кады эрттирер чугаалажыышкыннарга бистиң улустарывыстың идегелин шынзыткан турар болгаш бүгү кижилерниң тайбың келир үезинге ол чугаалажыышкыннарны бараан болдурган турар кылдыр ажылдаарынга белен бис, дээрги президент.

* * *

Р. Никсоннуң болгаш Л. И. Брежневтиң чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Албан чурумун ёзугаар болган ёзулал доостурга, Л. И. Брежнев болгаш Р. Никсон Ак бажыңче чорупкан.

Ак бажыңның чанынга болган ужуражыышкынның албан чурумунга дүүштүр эрттирген ёзулалын телевидение болгаш радио калбаа-биле дамчыткан.

Л. И. БРЕЖНЕВКЕ АКШ-ТЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ ТК-ЗЫНЫҢ БАЙЫР ЧЕДИРГЕНИ

НЬЮ-ЙОРК. Июнь 18. (СЭТА). АКШ-ка албанның аян-чоруу эгелээни-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке АКШ-тың Коммунистиг партиязының Төп Комитеди байыр чедирген телеграмманы чоруткан.

Л. И. Брежневтиң Каттышкан Штаттарда келгени «делегей амыдыралының ажыл-чорудулгазынга төөгүлүг депшилгениң» көргүзүү, янзы-бүрү ниитилел болгаш экономика системаларлыг чурттарның чазактарының аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаарының политиказының чаа-чаа тиилелгезиниң херечизи» деп, АКШ-тың Компартиязының ТК-зы санаан болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының АКШ-ка аян-чоруу бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга бараан болур деп демдеглээн.

Тайбың херээниң чедиишкинниг болуру депшилгениң хереэнге дуза чедирер, империализмге удур күштерни быжыглаар болгаш улустарның национал хосталга дээш демиселиниң эрге-ажыктарынга бараан болур» — деп, телеграммада чугаалаан.

Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның аразында садыглажыры америк ажылчыннарның амыдыралга чугула күзел-сонуургалынга дүгжүр деп айыткаш, АКШ-тың Компартиязының ТК-зы бот-боттарынга ажыктыг совет-америк харылзааларны калбартырынга америк ажыл-ишчилерниң онза сонуургалдыын демдеглээн.

«Моорлаңар, эргим эш Брежнев! Эш хуузунда эң изиг байырны чедиргенивисти хүлээп ап көрүңер!» — деп, АКШ-тың Компартиязының ТК-зының өмүнээзинден АКШ-тың Компартиязының Национал Даргазы Г. Уинстон болгаш Чиңгине секретары Г. Холл ат салган телеграмманың түңнелинде чугаалаан.

МЕРГЕЖИЛДИҢ ШЕНЕЛДЕЗИ

РЕПОРТАЖ

ТАҢДЫ-УУЛАНЫҢ эдээ. Эзим-аргалар, хову-шөлдер ногаан хевис-биле шыптынылкан. Бедик сыннар баштарында меңги харлар эрткен кышты сагындырып турар. Чазылган чечек-үнүштүң чаагай чыды чымчак сырын-биле кээп, айызап каап турар.

Часкы хову ажылдары доозулганы-биле арай шыпшыңзырап бар чораан хову турлаа база катап хөглүг чугаа-соот-биле, күчүлүг тракторларның моторларының даашшимээни-биле долдуна берген. Ам маңаа республиканың ажыл-агыйларындан эдикчи-мастерлер болгаш тарыкчылар билиг-мергежилин, арга-дуржулгазын шенежир дээш четкилеп келгени бо.

Тываның Көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының алдыгы хову-трактор бригадазының турлаанга механизаторларының конкурузун эрттирери чаңчыл апарган.

Эдикчи-мастерлерниң конкурузун ам ийиги удаа, а тарыкчыларның маргылдаазын моон-биле чеди катап эрттирип турар. Бо конкурстарның кол сорулгазы — техниканың ажыглалын болгаш чер аңдарарының шынарын экижидеринде чаа чүүлдү, ажыктыг арга-дуржулганы илередири, ону бүгүдениң ажыглалы кылдыр нептередири болур.

Чаңчыл болган бо конкурстарны республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкыны, көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел обкому база ВЛКСМ обкому кады организастап эрттирип турар.

ИЮНЬНУҢ 14-түң эртенн. Дээрниң хиндиинде хир безин чок деп чугаалап болур. Кедергей аяс. Эртенги хүннүң херели Таңды-Ууланың бедик сыннарының шиштегер» баштарын чаа-ла алдыннадыр будуп эгелеп чорда, механизаторлар маргылдааның эгелээринге белеткенип кирипкен.

Конкурстуң байырлыг ажыдыышкыны. Киржикчилер чыскаалыпкан. Маргылдааның тугун эрткен чылдың чемпионнары көдүрген. Кол судья, республиканың көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы Валерий Степанович Борисов байыр чедирбишаан, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында республиканың механизаторлары часкы хову ажылдарын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер дээш карак кызыл ажылдаанын болгаш чаагай дүжүттү өстүрер, алган социалистиг хүлээлгелерин күүседири-биле тарааларның чайгы ажаалдазынче, техника септелгезинге кирипкенин чугаалаан.

Эдикчи-мастерлерниң маргылдаазы эртенгиниң 10 шакта эгелээн. Олар баштай машинаны хынап көөр, ажылдадыр. Аңаа шак доктаатпаан. Ооң соонда техниктиг ажаалданы чорудар. Ону 2 шак 20 минута иштинде доозар ужурлуг. Ооң-биле чергелештир, эдикчиниң техниктиг билиин хынап, элээн каш айтырыгларны база салыр.

Трактор ында-мында диригледир дагжап, ак-көк ыштар агаарже үнүп эгеледи.

Эрткен чылын эдикчи-мастерлер маргылдаазынга чемпион болган, Дуржулга станциязының механизатору Иван Суслов бо. Ооң хынап турар судьязы Альберт Рудольфтан айтырдым:

— Че, кандыг ышкаш-тыр?

— Ылап-ла мастер кижи деп чүве билдиниптур. Холдарының эптиг-тудунгуруун көрүңер даан.

Маргылдааның ийиги чадазы эгелээн. Ам эдикчилер техниктиг ажаалданы кылып кирипкен. Аңаа шак барымдаалаар, ынчангаш ону дүргең, ылаптыг кылыры негет-

(Уланчызы 4-кү арында).

ЧУРУКТА: черниң ширин андара кагдырбайн чарарынга чемпион болган И. Катышевтиң чер чардырып турары.

Техниктиг депшилге дээш

ТЕХНИКТИГ ЧААРТЫЛГА

ҮЛЕТПҮР бүдүрүлгезин чаа механизмнер, станоктар, дерилгелер-биле дерип, чаарты чепсеглээриниң эргежок чугулазын партияның XXIV съездизи айыткан. Ол съездиниң соонда бүдүрүлгени бедик бүдүрүкчүлүг техника-биле дерип, чаартып чепсеглээринге хамаарышкан доктаалдарны хүлээп алгылаан. СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев тоску беш чылда бүдүрүлгелерни алгыдарынче болгаш чаарты кылырынче кол кичээнгейни углаарын демдеглээн.

Бүдүрүлгени чаарты деривиринин талазы-биле партияның болгаш чазактың чугула айтыышкыннарын чурттуң бүдүрүлгелери боттандырып эгелээн. Нижне-Тагилдиң В. И. Ленин аттыг металлургия комбинады төпчүттүнген дөстерден акпаландырыышкынны ап, цехтерин алгыдып, эде дерип, технологтуг шугумнарны чаартырын боттарының күжү-биле кылып турарлар. Ол ышкаш эки үлегерлиг эгелээшкиннерни өске-даа черлерниң чижээнден көргүзүп болур.

Совет Тываның найысылалында 25 үлетпүр бүдүрүлгелери ажылдап, техниктиг чепсегленииишкинниң чадазынче кирип, эде дериишкинни чорудуп турар. 20—30 чылдар бурунгаар ажылдап эгелээн Кызылдың алгы заводу, типография, даараныглга комбинады, хлеб заводу болгаш оон өске-даа бүдүрүлгелер хөгжүлдениң аайы-биле делгемчиди тударын азы чаарты кылырын негеп келген. «Тудуг кезектери» комбинат болгаш өске-даа чаа туттунган, күчүлүг механизмнерлиг, эки дерилгелерлиг бүдүрүлгелер база немешкилээн болгаш ам-даа немежир.

Техниктиг чепсегленииишкинниң эки дерилгезин алган бүдүрүлгениң бирээзи Кызылдың төп электри станциязы болур. Ында чылыг болгаш чырык бээр немелде турбиналарны, котелдарны немей тургускулаан. Кызыл хоорайны депшилгелиг технологтуг дерилгелер-биле чепсегленген заводтарның, комбинаттарның хоорайы деп адап болур бис. Бистиң найысылалывыс чылда 95 миллион киловатт-шак электри энергиязын, 550 муң тонна хөмүр-дашты, 27 муң кубометр демир-бетонну, 76 муң дөрбелчин метр дилген тудуг материалдарын, 18 миллион кезек тууйбуну, 10 муң тонна эътти, 100 муң центнер чалаң сүт продуктуларын, 10 муң ажыг тонна хлеб-булочка кылыгларын болгаш өске-даа хевириниң чугула продуктуларын бүдүрүп үндүрер күчүлүг. Хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелери 64 муң рубль түңге санаттынар бүдүрүлге фондулуг. Эрткен сески беш чылда база тоску беш чылдың ийи чылында ол кол фондулар ийи ажыг катап өскен.

Ол үениң дургузунда үлетпүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээли 1,8 катап улгаткан.

Ындыг өзүлделер турза-даа, үлетпүр бүдүрүлгезиниң күчүзү колдуунда чаа бүдүрүлгелерни ажыглалга кииргениинден өзүп турар. Күчүзү өзүп турар чаа бүдүрүлгелер дээрге-ле сөөлгү каш чылдарда ажыткан Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези, «Тудуг кезектери» комбинат, даараныглга фабриказы, сүт заводу болгаш цехтерин делгемчиткениинден күчүзү улгаткан электри станциязы болур.

Амгы үеде хоорайның элээн каш бүдүрүлгелерин делгемчиди тударын бистиң хөгжүлдевис негеп келген. Оларның дерилгелерин чаартып, механизастаары, автоматчыдары, модернизастаары эргежок чугула апарган.

Ындыг чаартылгаларны боттандырарының чугулазын үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң саннары чугаалап турар. 1970 чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 18 хуу өскен. 1971 чылдыынга бодаарга, 1972 чылда чүгле 4,3 хуу өскен. Ол сан бо чылдың дөрт айларында оннуң бир хуузу болган. Ооң ужурунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чүгле 0,5 хуу өскен.

1971—1975 чылдарда тоску беш чыл планын ёзугаар беш чылдың төнчүзүнде хоорайның үлетпүрү 66 миллион ажыг рубльдиң продукциязын бээр ужурлуг. Тодаргайлаарга, бо беш чылдың арткан үш чылында бүдүрүлгениң өзүлдезиниң темпизи 21,9 хуу чедер ужурлуг. Ынчангаш чылда ортумак өзүлде 7,3 хуу болур. Ооң уламындан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чылдың-на 5 хуу чедир өзер апаар.

ПАРТИЯНЫҢ XXIV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1972 чыл) Пленумунуң бүдүрүлгениң иштики курлавырларын шын ажыглаар талазы-биле шиитпирлерин удуртулга болдуруп, СЭКП Тыва обкомунуң VIII Пленумунуң шиитпиринге үндезилээш, бо чылдың эгезинде бүдүрүлге бүрүзүнде өзүлдезиниң темпилерин дүргедедириниң тодаргай хемчеглерин ажылдап кылган. Ол хемчеглерде чаа техниканы немей тургузуп, мурнакчы технологияны ажыглап, бүдүрүлге чорудулгазын механизастап база автоматчыдып, кол фондуларны чөп ажыглап, чамдык бүдүрүлгелерни чаарты эде тудуп, цехтерин делгемчидип, ажыл шагының чидириглерин кызырып, ажылдаар үэлчеглерниң коэффициентизин улгаттырып, бүгү тала-биле бүдүрүлгениң ажыктыын бедидерин чедип алырын айтып турар.

Сөөлгү үеде Кызыл хоорайның партия организациялары, ажыл-агый удуртукчулары техниктиг депшилгениң айтырыгларынче, чаа техниканы ажыглап, ону шиңгээдип алырынче бүдүрүлгелерни делгемчиди тудуп, чаартырынче улуг кичээнгей салып турар апарганы демдеглексенчиг.

Ол хемчеглерни боттандырарынга улуг салдарны ажыл-агый реформазының ажыктыг аргалары берген. Бүдүрүлгениң өзүлдезинге идигни бээри, кол фондуларны ажыглааны дээш төлевир бүдүрүлгелерге бедик бүдүрүкчүлүг техниканы ажыглаарынга идиглиг болган.

Чаа техниканы садып алырынга, бүдүрүлгени чаартырынга бүдүрүлгени хөгжүдериниң фондузу болгаш банк чээлизи дыка ажыктыг болуп турар. Бо беш чылдың ийи чылында безин күрүне банкызы бүдүрүлгелерге 1 миллион 135 муң рубльдиң чээлизин берген. Ооң 100 муң хире рублин эргижирээн дерилгелерни солуурунга чарыгдаан. 296 муң рубльди кол болгаш дузалаар технологтуг шугумнарны механизастаарынга үндүрген. Бир миллион рубльди бүдүрүлгени алгыды тударынга болгаш чаартырынга чарыгдаан.

Банк чээлизин эът комбинады эки түңнелдиг ажыглап турар. Кызылдың тууйбу заводу, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези, Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйы бодунуң фондузун бүдүрүлгени хөгжүдеринге эки ажыглаан. Кызылдың эът комбинады өске бүдүрүлгелерге деңнээрге, элээн камналгалыг, черле чогаадыкчы, чаартыкчы ажылды чедиишкинниг уламчылап турар. Ында партия организациязы бүдүрүлгеде коммунистерни комбинаттың цехтерин делгемчидип, технологтуг чаартылгаларны кылырынче эвилелдеп шыдаан. Комбинаттың удуртулгазы специалистерни Ленинградта, Ригада төрелдешкек бүдүрүлгелер болур эът комбинаттарынче өөредип чоруткулаан. Олар ол өөредилгеден элээн ажыктыг чүүлдерни эккеп, боттарының чогаадылгаларын ажыглаарын саналдаан.

БҮДҮРҮЛГЕНИ чаартыр талазы-биле экономиктиг санаашкыннарны кылган соонда ийи санал тыптып келген. Эргелелден келген удуртукчулар мал согар эрги цехти үреп каапкаш, ону үндүр бижиирин саналдаан. Ону ынчаар кылгаш катап чаа цехти тудуп тургузарынга 2000 рубльдиң артык чарыгдалын үндүрер. Ынчаар кылырының ажык чогун билгеш, оран-саваны бузуп, шүүдеп турбайн, ол цехти алгыдыр туткаш, аңаа автоматчыттынган ийи конвейерни тургузаар дугайында специалистерниң саналын ёзугаар ажылды күүсеткен. Ону чүгле ийи ай дургузунда боттандырган. Алгыдыышкынга 50 муң хире рубльдиң чарыгдалын үндүрген.

Эвээш чарыгдалдыг ол чаартылга болгаш делгемчидилге бүдүрүлгениң күчүзүн 2,5 катап улгаттырар арганы берген. Аңаа бир ээлчегде 1250 баш шээр малдың эъдин белеткеп турар. Ында ажылдың бүгү хевирлерин механизастаан. Бо чылын ол конвейерни 18 метр чедир узадыр дээш ажыл эгелээн. Ол ажыл күүсеттинерге бир хонукта 600 баш малдың эъдин немей белеткээр апаар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 8,5 хуу улгадыр, бүдүрүлгени чаартырынга 700 муң рубльди чарыгдаан. Эвээш чарыгдалды үндүрериниң ындыг практиказын деткип, мактап, ону хоорайның бүдүрүлгелеринге нептередир ужурлуг бис. Шак ындыг аргаларның ачызында ол комбинатта кол фондуларның бир рубльге онаашстыр планнаан карылга 33,4 хуу эвээжээн. Бир центнер эъттиң бот-үнези 23 рубльге чиигээн.

Үлетпүр бүдүрүлгезин эде дерип, чаа техниканы бедик бүдүрүкчүлүү-биле ажыглап турарының эки үлегер-чижээнге Кызылдың тууйбу заводун болгаш технологтуг шугумнар-биле чепсегленген өске-даа бүдүрүлгелерни хамаарыштырып болур. Хоорайның пиво заводу, балык заводу, даараныглга комбинады, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкыны, «Тудуг кезектери» комбинат чыл планын доктаамал күүсетпейн, хожудап турар.

«Тудуг кезектери» комбинаттың төлевилел күчүзүн шиңгээдип алыр хуусаазы эрте берген. Ынчалза-даа ол чаа дерилгелер-биле дериттинген улуг комбинаттың күчүзүнүң чүгле 50 хуузу шиңгээттинген. Районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынында чаа дерилгелерлиг улуг хемчээлдиг мастерскаяны каш чыл бурунгаар ажыткан. Оон бээр үш чыл эртсе-даа ооң күчүзүнүң чүгле 60—70 хуузу ажыглаттынып турар. Ында тургускан станоктуг бүгү дерилгелерни чаңгыс ээлчегде ажылдадып келген.

1973—1975 чылдарда Кызылдың партия организациязы, ооң коммунистери үлетпүр бүдүрүлгелеринге чаа техниканы шиңгээдип, цехтерни алгыдып, чаартырынга, техниктиг депшилгениң эртемге үндезилеттинген мурнакчы аргаларын ажыглаарынга эгелекчи, башкарыкчы, чогаадыкчы рольду ойнаары чугула болуп турар.

Тоску беш чылдың төнчүзүнге чедир Кызылдың бүдүрүлгелерин чаартып, күчү-күжүн улгаттырып чепсеглээринге 8490 муң рубльди чарыгдаары көрдүнүп турар. Ынча түңге техниктиг чепсегленииишкинни боттандырып, 1975 чылдың төнчүзүнде 66 миллион рубльдиң продукциязын бүдүрүп үндүрүп, 63 миллион рубльдиң продукциязын сайгарар ужурлуг бис. Беш чылдың күш-ажылчы хүннериниң дайынчы сорулгалары Кызылдың электри станциязының дөрт дугааргы алгыдыышкынын, пиво, хлеб заводтарының цехтеринге болгаш өске-даа комбинаттарга, заводтарга техниктиг чаартылгаларны боттандырарын дүргедедири эргежок чугула.

Ю. ПУТИНЦЕВ,
СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары.

Борис Александрович Белковтуң бригадазы —«Кызыл тудуг» эргелелинде мурнакчы коллективтерниң бирээзи. Бригада планын ай санында 140—150 хуу күүседип турар.

Бригадада хоочун тудугжулар хөй. Оларның бирээзинге Юрий Иннокентьевич Чащухин хамааржыр. Ол 15 чыл дургузунда «Кызыл тудуг» эргелелинге ажылдап келген. Ю. И. Чащухин 4-кү разрядтың каңнакчызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, Ленинчи юбилей медалының эдилекчизи.

ЧУРУКТА: каңнакчы Ю. И. Чащухин.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

Электроника дузалап турар

Куйбышев хоорайда аъшчем садар чаа магазин ажыттынган. Аңаа барааннарны садып алыкчылар боттары шилип алыр. Магазин бажыңының ниити шөлү — 4000 дөрбелчин метр. Ооң 1300 дөрбелчин метри садыг залы болган. Зал чүгле консультант-садыгжыларлыг. Магазинден үнүптерде садып алыкчылар-биле шалыпкын санажырын 15 касса аппарады хандырар.

Бараан савалаарларның ажылын чиигедир дээш дузалаар ажылдар кылыр черде долганыр столдарлыг чартык автомат машиналарны тургускан. Олар бир ээлчег дургузунда муң-муң хап продуктуну белеткээр. Деңзилер блогунда эптеп каан электрон болгаш оптика аппараттары бараан деңзизин секунда-даа чедирбейн тодараткаш, чек кыла тыртып бээрге, ону хапка чыпшырып каар. Үреличел продуктуларны тускай хаптарга савалаар машиналар база бар. Ындыг продуктуларны ол хаптарга ийи неделя чедир кадагалап болур. Магазинниң алдыы өрээлдеринде делгем соодулга камералары бар.

Чаа универмаг бир хүн он муң ажыг кижиге бараан болур.

ЧУРУКТА: Куйбышевтиң чаа универмагында чартык автомат машиналар-биле продуктулар савалаар зал.

Ю. ЕВСЮКОВТУҢ фотозу.

ПМА.

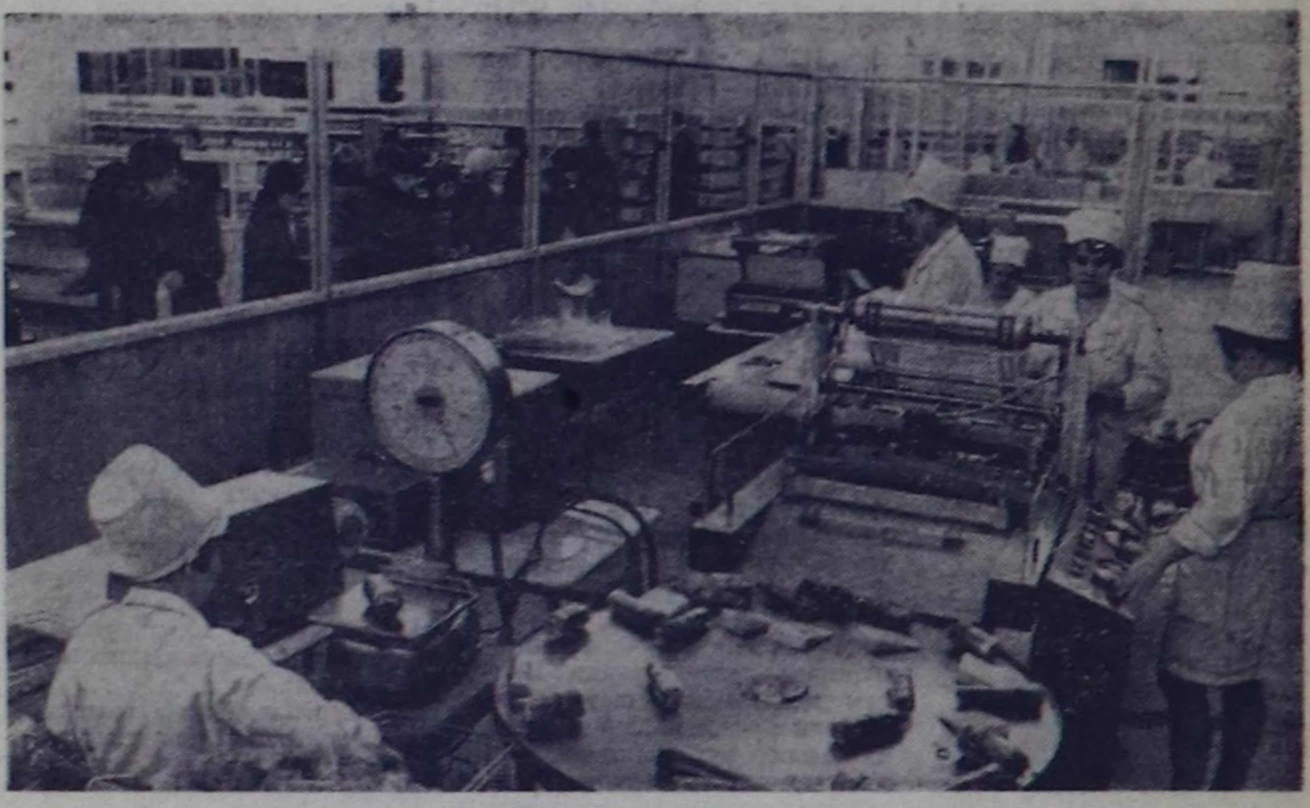

БАРААННАРНЫ — ЧОНГА

Тоску беш чылдың шиитпирлиг чылының баштайгы кварталында Тываның мөөңнеп бараан сайгарар баазаларының ажыл-ишчилериниң ортузунда калбарган социалистиг чарышка бистиң коллектив тиилекчи болуп, бирги черни ээлээн. Ынчангаш Тыва АССР-ниң Садыг министерствозунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш 400 рубльдиң акша шаңналын чаалап алган бис.

Улуг товаровед Л. Нефедьева, склад эргелекчилери А. Колодкина, М. Шубина, чолаачы П. Килин, экономист О. Бухарова олар ышкаш боттарының хүлээнген ажылынга ак сеткилдиг, кызымаккай мурнакчыларывыс хөй.

Республиканың үүрмектеп садар ниити барааннарының барык 9 хуузун бистиң пөс болгаш идик барааннарывыс ээлеп турар. Ынчангаш республикага үүрмектеп садар бараан саарылгазынга, ол талазы-биле чоннуң хереглелин хандырарынга бааазаның коллективиниң киирип келген үлүү биче эвес.

Тоску беш чылдың эгезинден бээр пөс барааннарны чагыдып ап турарының хемчээли элээн көвүдээн. Чоннуң амыдыралының деңнели бедип, эки шынарлыг пөс барааннарынга оларның хереглелиниң өскенин ол херечилеп турар. Бөгүнгү садып алыкчыларның негелде-хереглелинге дүүштүр барааннарны шын чагып, сөөртүп алыры бааазаның ажылдакчыларының харыысалгалыг ажыл-херээ болур.

Шиитпирлиг чылда мурнувуста сорулга улуг. Коллектив бо чылын садып алыкчыларга болгаш өске-даа хереглекчилерге 18520,0 муң рубльдиң пөс-таавы болгаш идик барааннарын үндүрүп бээр сорулгалыг. Планныг онаалдаларны хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышка коллектив кежигүннери хаара туттунган. Баштайгы кварталда фондуда көрдүнгениинден 318,0 рубльдиң пөс болгаш идик барааннарны хөйнү садып алыкчыларга үндүрүп бердивис. Бараан саарылгазының, орулга киирериниң планнары чедиишкинниг күүсеттинген. Бюджет органнарының мурнунга саарылга үндүрүүнүң талазы-биле онаалданы бүрүн боттандырдывыс.

Бараан саарылгазының планын ай санында күүседип, май айда 106,7 хуу чедирдивис. Ынчангаш чартык чылдың долузу-биле күүседир арга бар.

Ынчалза-даа садыг организациялары боттарының чагаан барааннары бистиң баазада бар турбуже, ону шилип ап турары дыка оожум. Чижээ, Кызыл-садыг болза фондуда көрдүнген барааннарны барык бүгү хевирлер талазы-биле майның бирги чартыынга чедир четче шилип албаан. А баазада хөй барааннар анаа чыткылаар. Оон ыңай, Садыг министерствозунуң конторазы ийиги кварталдың фондузундан үстүнде айыткан үеге чедир бодунуң чагыының 50 хуузун шилип алыр тургаш, чүгле 32,3 хуузун алган.

Садып алыкчыларның негелде-хереглелин өөренип көөр сорулга-биле бааазаның коллективи идиктерниң болгаш пөс барааннарының делгелге-садыглаашкынын Ак-Довуракка, Шагаан-Арыгга, Туранга, Хову-Аксынга, Кызылга, «Сукпак» совхозка болгаш өске-даа черлерге организастаан. Чоннуң хереглелин билип алырынга, планныг онаалдаларны күүседиринге делгелге-садыглаашкынны кылыры улуг ужур-дузалыг болган. Чоокку хүннерде ону район төптеринге, Кызылга ам-даа уламчылаар.

Бааазаның ажыл-ишчилери коллективти бараан-биле хандырып турар черлер-биле хүн-бүрүнүң харылзаазын улам быжыглаар, республиканың ажылчы чоннарынга барааннарны өй-шаанда сөөртүп эккээр болгаш үндүрүп бээр дээш ажылды экижидер. Ону ажыл-херек кырынга боттандырары беш чылдың шиитпирлиг чылында алган хүлээлгелерин чедиишкинниг боттандырар арганы бээр.

В. МАТЮКОВ,
«Ростекстильторг» бааазаның эргелекчизи.

БОЛЬШЕВИЗМНИҢ, ЛЕНИНЧИ ПАРТИЯНЫҢ

Чаа хевирниң пролетаржы партиязының дугайында өөредигни ажылдап кылгаш, ону амыдыралга боттандырганы В. И. Ленинниң алдарлыг ачы-хавыязы болур. Бүгү чурттарның революсчу марксистеринге үлегер-чижек болган большевизмниң тывылганының, ленинчи партияның тургустунганының эгези болган РСДРП-ниң II съездизи болуп эрткенден бээр 70 чыл болган оюн бо чылын демдеглээр бис.

I.

РОССИЯГА пролетариаттың өзүп хөгжээни, ажылчын шимчээшкининиң көдүрүлгени болгаш эртемниг социализмниң идеяларының нептерээни марксисчи партияны тургузарынга үндезин болган. Г. В. Плехановтуң 1883 чылда тургусканы «Күш-ажылды хостаарының» бөлүү марксизмни пропагандалаарынга, Россияның социал-демократиязын теория талазы-биле белеткээринге улуг рольду ойнаан. Ынчалзажок ук бөлүк ажылчын аңгыга уткуштур чүгле баштайгы базымны кылган. Россияның ажылчын аңгызының партиязын тургузары бирги ээлчегниң соңгаарладып болбас сорулгазы дээр дугайында айтырыгны Россияның марксистеринден В. И. Ленин эң баштай тургускан. 1894 чылда бижээни «Чоннуң өңнүктери деп кымнарыл ол база социал-демократтарга удур олар канчаар демисежип турарларыл» деп номунга В. И. Ленин — ала чайгаар болгаш тус бидаргай ажылчын шимчээшкинни Россияның бүгү ажылчын аңгызының царизмге болгаш капитализмге удурланган организастыг демисели кылдыр, эде чаартыр сорулгалыг революсчу партияны тургузары марксизмниң үндезилекчилери — орус коммунистерге эргежок чугула деп айыткан.

Ол болза чаа хевирниң партиязы болурун база Россияның марксистери боттарының мурнунга салган сорулганы чогаадыкчы ёзу-биле шиитпирлээр ужурлуг дээрзин Ленин ынчан-на онзалап демдеглеп турган. «Белен үлегер-чижекти кайыын-даа дилеп тыппас бис» деп ол бижээн. Барыын Европаның социал-демократтыг партияларынга Бернштейнге баштаткан ревизионистерниң XIX-XX вектерниң аразы үеде марксизмни ажыы-биле өскертип турганындан база II интернационалдың удуртукчуларының олар-биле эптежи бергени көстүп келгениинден Россияга тургустунар партия чаа хевирниң партиязы болурун В. И. Ленин онзалап демдеглээн. «Экономизм» дээр оппортунистиг агым Россияның социал-демократиязының чамдык хүрээлеңнеринге база көстүп келген. Бүгү-делегей ревизионизминиң бир адыры болур «экономизм» ажылчын аңгының политиктиг демиселинге болгаш пролетариаттың революсчу партиязын тургузарынга удур туржуп турган.

Империализмниң болгаш социалистиг революцияларның үезинде Ийиги интернационалдың партияларындан шуут ылгалдыг, ёзулут революсчу, ёзулут коммунистиг чаа хевирниң партиязы херек деп түңнелди Ленин кылган. Чүге дээрге II интернационалдың империалистиг үе-чаданың мурнунда турган партиялары аңгы демиселиниң ол үедеги байдалдарынга таарышпа эптежи берген болгаш боттарының хүрээлеңинде оппортунистерниң салдарынга алыскаш, социал-ревизионизмниң туружунче улам-на ханылап кире бергеннер. Ленинниң ханы бүзүрели-биле алырга, ёзулуг чаа хевирниң партиязын тургузарының эгелекчилери Россияның марксистери болур ужурлуг. Ооң үндезини чүдел дээрге, Россия ол үеде империалистиг бүгү-ле чөрүлдээлерниң доңнашкан бедири, делегейниң революсчу шимчээшкининиң төвү апарган турган болгаш чуртка улусчу революция өскүүрүнүң бүдүүзү келген турган.

1895 чылда В. И. Ленинниң тургусканы «Ажылчын аңгыны хостаары дээш демиселдиң эвилели» Россияның революсчу пролетаржы партиязының үндезини болган. Чурттуң ажылчын шимчээшкининиң улуг-улуг төптериниң демократтыг организациялары ол эвилелди долгандыр каттыжып эгелээн. Ленинге удурткан Петербургтуң «Демисел эвилели» централизмниң принциптерин боттандырып, ажылчын массалар-биле харылзааларны база шыңгыы сагылга-чурумну быжыглап турган. Социал-демократтыг организацияларның партия кылдыр каттыжып эгелээнин эскерип билгеш Ленин «Социал-демократтыг партияның программазының төлевилелин болгаш тайылбырын» бижээн. Ол аңаа «экономизмниң» баштайгы илергейлээшкиннеринге шиитпирлиг согугну кылган. «Ажылчын аңгыны хостаары дээш демиселдиң эвилели» Россияга эртемниг социализмниң идеяларын ажылчын шимчээшкини-биле эң-не баштай эгелээн болгаш ук эвилел чаа хевирниң партиязының үндезини болган.

1895 чылдың декабрьда Владимир Ильич «Демисел эвилелиниң» талазы-биле кады ажылдап турган эштери-биле туттургаш, кара-бажыңнаткан, а 1897 чылда Сибирьже үш чыл шөлүттүрген. Шөлүлгеге тургаш «Россияга капитализмниң хөгжүлдези» деп ажылын бижээн. Народниктерни идея талазы-биле ол ном долузу-биле чылча шапкан болгаш пролетаржы партияның программазын база стратегиязын ажылдап кылырының угланыышкыннарын кылган. Россияның ажылчын шимчээшкининиң ол үедеги эргежок чугула сорулгаларының дугайын «Орус социал-демократтарның сорулгалары» деп ажылынга бижээн.

Россияның элээн каш социал-демократтыг организацияларының төлээлекчилериниң I съездизи 1898 чылда болган. Россияның социал-демократтыг ажылчын партиязының (РСДРП-ниң) тургустунганын съезд чарлаан. Съездиниң хүлээп алганы «Манифестиң» хөй чүүлдерин шөлүлгеге турган Ленин чүүлдүг деп санаан болгаш «экономистерге» болгаш меньшевик - ликвидаторларга удур демиселге бирги съездиниң ажык-дузазын ол онзалап демдеглеп чораан. I съезд уставты болгаш программаны хүлээп албаан, ынчангаш «партияның ёзулуг чаңгыс эви чок турган: ол чүгле идея, директива боор артып калган» деп Ленин бижээн (т. 16, арын 100). Ол үеде «экономистерниң» саңдарашкыкчы ажылы күштелип берген.

Ынчангаш Бүгү-россияның политиктиг солунун тургускаш, ону дамчыштыр ёзулуг пролетаржы партияны чуртка үндезилээр деп кара чаңгыс шын түңнелди Ленин кылган. Ленинниң тургусканы «Искра» ол сорулганы күүседип шыдаан. Ленин «Чүнү кылырыл?» деп ажылынга чаа хевирниң партиязының идеологтуг болгаш организастыг принциптерин, стратегиязының болгаш тактиказының үндезиннерин чогаадып кылган. «Искраны» долгандыр революсчу пролетариат каттыжып эгелээн. Аңаа ажылдап турган Ленин баштаан марксистер база чер-черде агентилер чаа тургустунуп эгелээн партияның көл өзээ болган. «Искраның» редакциязы партияның II съездизин белеткээн.

II.

РСДРП-ниң II съездизи 1903 чылдың июль 17 (30) — август 10 (23)-те болуп эрткен. Съезд Ленинни долгандыр каттышкан туруштуг, быжыг искрачылар-биле оппортунист — «экономистерниң», бундовчуларның база ол ышкаш центристерниң, чөпшээрежикчилерниң, туруш чок «чымчак» искрачыларның аразынга чиидиг демиселдиң адаа-биле эрткен. Партияның марксисчи-ленинчи Программазын съезд хүлээп алган. Хааныг эрге-чагырганы, помещиктерниң болгаш капиталистерниң эрге-чагыргазын дүжүрерин, ниитилелди социалистиг орук-биле чаартырының чепсээ — пролетариаттың диктатуразын тургузарын Программада айыткан. Ажылчын аңгының диктатуразының дугайында Ленинниң ажылдап кылган идеязы хүлээп алдынган.

«Экономистерниң» оппортунизмин ажып тиилээни-биле ийиги съезд бүгү делегейниң социал-демократия зында оларның чаңгыс үзелдиглеринге согугну база кылган.

Съездиге партияның төп органнарын соңгуп турда Ленинниң талалакчылары хөй бадылаашкынны алгаш, большевиктер деп адаттырган, а эвээш санныг талага барган оппортунистер меньшевиктер деп адатканнар. Меньшевиктер съезд доостуру билек ооң хүлээп алган шиитпирлерин катап хынап, программныг, политиктиг болгаш организастыг принциптерин шуут хажыдып эгелээннер. Ынчангаш Россияга большевиктер болгаш меньшевиктер партиялары деп ийи партия херек кырында тургустунган.

Ынчалзажок ийиги съезд ажылчын шимчээшкининге төөгүлүг эргилде болган. Большевиктер партиязының тургустунганы аңаа чаа үе-чаданы ажыткан. Бодунуң хосталгазы дээш демиселди уштап-баштаар туруштуг организацияны пролетариат холунга алган.

Ленин «Бир базым бурунгаар, ийи базым аткаар» деп 1904 чылда бижээн номунда РСДРП-ниң II съездизиниң ажылынга ханы анализти берип, партия тургузуушкунунуң талазы-биле меньшевиктерниң оппортунизмин, оларның удуртукчуларының саңдарадыкчы, антипартийжи ажыл-чорудулгазын сойгалап илереткен. Ооң-биле кады Ленин ол ажылынга болгаш бодунуң өске-даа чогаалдарынга, партия съездилеринге база конференцияларга чугааларынга чаа хевирниң пролетаржы партиязының политиктиг болгаш организастыг үндезиннерин, партийжи амыдыралдың норма-чижектерин, партийжи удуртулганың принциптерин ажылдап кылырын уламчылаан.

Политиктиг партияны — ажылчын аңгының авангардын болгаш удуртукчузун — тургузуп база быжыглаары бүгү делегейге ооң төөгүлүг ролюн боттандырарынга эң чугула, шиитпирлиг негелде ол дээрзин Ленин үндезилээн. Эрге-чагырга дээш демиселге организациядан аңгыда, пролетариатка оон өске чепсек турбас ужурлуг деп, ол өөредип чораан. Пролетариаттың диктатуразының системазынга, чаа ниитилелди тургузарынга партияның удуртукчу ролюнуң дугайында идеяны бүгү талазы-биле ажылдап кылбышаан, Ленин марксисчи теорияга улуг салыышкынны киирген.

Ленин Коммунистиг партияны ажылчын аңгының революсчу организациязының дээди хевири кылдыр үнелеп көрген. Партия коммунизмниң херээнге кызыгаар чок бердинген, ажылчыннарның демиселинге амы-тынын бээринге белен, эң медереллиг ажылчыннарындан, а ол ышкаш ажылчы чоннарның өске-даа кезектериниң эң эки төлээлеринден тургустунар. Коммунистерниң партиязы болза, ажылчын аңгының, ажылчы чоннар массаларының өске-даа бүгү организацияларының ажыл-чорудулгазын углап-баштаар хүлээлгелиг.

Чаа хевирниң пролетаржы партиязының эң чугула ниити чүүлдериниң бирээзи, ооң хөгжүлдезиниң болгаш ооң мурнунда туруп турар сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээриниң чугула негелдези ажылчын аңгының бүгү массазы-биле, бүгү ажылчы чоннар-биле коммунистерниң сырый харылзаазы болур дээрзин Ленин айтып чораан. Партияның масса-биле харылзаазын бүгү талазы-биле быжыглаар ужурлуг бис деп, Ленин өөредип чораан.

Чаа хевирниң пролетаржы партиязының, Коммунистиг партияның күжү хамыктың мурнунда бодунуң үзел-бодалын болгаш ажыл-чорудулгазын марксисчи-ленинчи теорияга үндезилеп чорудуп турарында. Мурнакчы демисельчиниң ролюн чүгле мурнакчы теорияга удурткан партия күүседип шыдаар деп, Ленин демдеглеп чораан. Ажылчыннарның аңгы талазы-биле шимчээшкининиң түгү марксизмниң теориязы болуп турар, ынчангаш пролетаржы партия ревизионистерниң болгаш оппортунистерниң талазындан ону хажыдып, өскээр көре бээриниден камгалавышаан, ону улам ыңай хөгжүдеринче болгаш амыдыралга боттан-

Л. И. БРЕЖНЕВКЕ АЛДАР БОЛДУРГАН ДҮШТЕКИ ШАЙЛАЛГА

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның тускай корр.). Американың Каттышкан Штаттарында албанның аян-чоруун кылып чоруп турар, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке алдар болдурган дүштеки шайлалганы АКШ-тың Президентизи Ричард М. Никсон июньнуң 18-те Ак бажыңга тургускан.

Ол шайлалгага америк таладан АКШ-тың оралакчы президентизи С. Агню, АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс, АКШ-тың Президентизиниң национал айыыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер, АКШ-тың Президентизиниң дузалакчызы М. Лэйрд, саң министри Дж. Шульц, кодээ ажыл-агый министри Э. Батц, камгалал министринге томуйлаткан Дж. Шлезингер, АКШ-тың конгрезиниң кежигүннери М. Мэнсфилд, Х. Скотт, Дж. Форд, Т. О'нил, Р. Гриффин болгаш өскелерден, Ак бажыңның ажылдакчылары, хөреңгитеннерниң, америк профэвилелдерниң төлээлекчилери, албанның өске-даа кижилери киришкен.

Совет таладан дүштеки шайлалгага киришкеннер болза: ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, хамаатының ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының АКШ институдунуң директору Г. А. Арбатов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Г. М. Корниенко, Совет Эвилелиниң АКШ-та элчини А. Ф. Добрынин.

Дүштеки шайлалгага АКШ-тың Президентизи Р. Никсон чүве чугаалаан.

Р. НИКСОННУҢ чугаазы

Дээрги Чиңгине секретарь! Совет делегация кежигүннери!

Хүндүлүг аалчылар болгаш өңнүктер!

Эрткен чылын Киевке чорүп турарывыстың үезинде бисти хүндүлелдиг-биле хүлээп ап турганы, бистиң бөгүнгү хүндүлүг аалчывыстың бодунуң аныяк чылдарын чурттап эрттиргени Украинага меңээ «Хүнну кежээ мактаа» деп үлегер чугаа бар дээрзин чугаалап турган чүве.

Черле чугула ужуражыышкынның неделязының бирги хүнүнде база Каттышкан Штаттарның болгаш Совет Эвилелиниң аразында харылзааларның чаа төөгүлүг эргилдезиниң бир чыл болган оюнда чамдык бодалдар чугаалаар дээш ол сүмени ажыгладым.

Бистиң бөгүнгү чугаалажыышкыннарывыстың түңнелдери бо хүнну шынап-ла мактаар арганы берип турар-дыр. Чыл ажыг үе бурунгаар доозулган чугаалажыышкыннарны катап эгеледивис. Ынчалза-даа ол чугаалажыышкынны бис болза бистиң ийи улузувустуң аразында болгаш бистиң ийи чуртувустуң аразында харылзааларны чаартып тургузарының улуг болуушкуннарының чаа үндезининге катап эгеледивис. Бистиң эгелээнивис кол чүүлүвүс болза 1972 чылдың майның 29-та ат салганывыс болгаш бистиң харылзааларывыстың кол принциптериниң дугайында чөпшээрежилгени чедип алганывыс документ, база ол ышкаш стратегтиг чепсеглениишкинни кызыгаарлаар дугайында дугуржулга болган. Аңаа үндезилээш, бистер эрткен чылын улам тодаргай болгаш кайы-кайы-даа талага ажыктыг харылзааларны тургузар орукче кирген болгай бис.

Бистер боттуг үндезин факторларны хүлээп көрген болганывыста ол орукче кирер аргалыг болган бис. Бистиң идеологиявыста болгаш бистиң социал системаларывыста ылгал бар-даа болза, бистер чогумчалыг харылзааларны калбартып болур-дур бис деп чүвени хүлээп көрген бис. Ядролуг чүс чыл үезинде тайбың политиказындан аңгы шилип алыр чүүл чок дээрзинге чөпшээрежир бис. Дайынның, эң ылаңгыя ядролуг дайынның айыылын узуткаарын чедип алырының онза харыысалгазы биске онаажып турарын хүлээп көрген бис. Бистер стратегтиг чепсеглениишкинни кызыгаарлаарының өндүр улуг сорулгазын салган бис. Бистер ол ышкаш бүгү-ле, улуг болгаш биче-даа чурттарның эргелерин хажык чок хүндүлеп көөрү бистиң хүлээлгевис болур деп база хүлээп көрген бис.

Бөгүн бистиң чугаалажыышкыннарывыс үезинде бистер ол принциптерни база катап бадыткаан бис. Бо неделяда эгелээн чугаалажыышкыннарны болгаш чедип алган дугуржулгаларның түңнелинде бистиң харылзааларывысты дыка экижидериниң үндезинин салган бис.

Силерни болгаш Силерниң эштериңерни бо кежээ хүлээп ап турар-дыр бис, ынчангаш бистиң мурнундагы чедиишкиннеривиске үндезилээш, тургузукчу ажылывысты бо неделяның дургузунда үргүлчүлээр быжыг бодалдыг бис.

Бир чыл мурнунда, Совет Эвилелинден ээп чанып келгеш, АКШ-тың конгрезинге илеткеп тургаш, дугуржуп алганы принциптеривисти бистиң ийи чурт шынчы удуртулга болдурган таварылгада ажыктыг болурун орук чурууу-биле деңнеп көрген мен.

Ол чурукта айыткан орук-биле бистиң аян-чорук кылып келгенивис баштайгы он ийи айларже бо кежээ хая көрнүп көргеш, сеткил ханып болурунуң бүгү үндезиннери бар-дыр деп санап тур мен. Бистерниң боттарывыска Москвага айыткан оруувус-биле бурунгаарлап чорууурунуң база бир кайгамчыктыг аргазы ам бистиң мурнувуста туруп турар-дыр.

Бистиң бо баштайгы хүнде салганывыс ол даазаашкынныг эгевисти бистиң ужуражыышкыннарывыстың моон соңгааргы-даа хүннеринде үргүлчүлээр дээрзинге Америка идегеп турар.

Бистиң ийи улузувус тайбыңны күзеп турар, ынчангаш бистиң харылзааларывыс — эң күштүг ийи күрүнениң аразынга харылзаалар — бүгү делегейге тайбыңны хандырарынче идегелдиг угланыышкынның онза харыысалгазы биске онаажып турар.

Хөй-хөй чылдар дургузунда дыка хөй америк президентилер болгаш шылгараңгай даштыкы удуртукчулар-даа бо өрээлге шайлалга кылып, маңаа тайбыңның эрге-ажыы дээш кады ажылдап чораан-нар. Ынчалза-даа оларның кайызы-даа бистиңии-биле деңнээрге, оон улуг харыысалганы чүктевейн турган болгаш оон артык таарымчалыг аргаларлыг-даа турбаан дээрзинге бүзүрээр мен.

Делегейниң эң улуг ийи нациязы дайынның өскүп үнер болуру районнарга боттарынга удур үргүлчү туружур бе азы бистер тайбыңның эрге-ажыы дээш кады ажылдаар бис бе? Бо айтырыгга харыы чогум кандыг болурун делегей бо неделяда хайгаарап, дыңнаалап турар-дыр.

Дээрги Чиңгине секретарь. Силерниң харыыңар база-ла мээңии ышкаш, ындыг болурун билир мен. Делегейниң эң күштүг ийи нациязы политиктиг философиязы ийи башка болза-даа, тайбыңның болгаш бүгү улустар аразынга найыралдың эрге-ажыы дээш кады ажылдаар деп турарынга чер болганында кижилерниң идегелинге төлептиг болур-даа бис.

Түңнелинде Р. Никсон СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш ону үдээн кижилер дээш, совет болгаш америк улустарның найыралы дээш, ийи чурттуң болгаш бүгү улустарның аразынга тайбың дээш дашка көдүрген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев харыы сөс ап чүве чугаалаан.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг дээрги Президент!

Хүндүлүг кадын Никсон!

Кадыннар болгаш дээргилер!

Хамыктың мурнунда Силерниң чуртуңарга келирин чалааны дээш, Силерниң маңаа чугаалаан чаагай сөстериңер дээш, Каттышкан Штаттарның черинге аалчыларыңар бистерни хүндүлел-биле уткуп алганыңар дээш өөрүп четтиргенивисти Силерге илергейлээрин чөпшээреп көрүңер, дээрги Президент.

Эрткен чылдың майда Москвага эгезин салган совет-америк харылзааларны улам ыңай экижидер дээш чугаалажыышкыннарны Силер-биле уламчылаар аргалыг болганывыс меңээ аажок сеткил ханыышкынныг болуп турарын бо таварылганы ажыглааш, чугаалаксап тур мен.

ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзааларны экижидер дээш, ол харылзааларны бир чыл бурунгаар бистиң Силер-биле кады ат салганывыс документиде айыткан тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптеринге дүүштүр эде тургузарынче кады алган угланыышкынывыстың шынныын бистиң Москвага ужуражыышкыннарывыстың соонда эрткен үе тодаргай бадыткаан деп бодаар мен.

Бистиң чурттарывыстың аразынга Москвага дугурушкан харылзааларны херек кырынга боттандырар талазы-биле кылдынган болгаш кылып турар чүүлдер биче эвес ужур-дузалыг болуп турар.

Улам ыңай бурунгаарлаашкынның угланыышкынын бо эрткен чылдың түңнелдери көргүскен. Амгы ужуражыышкыннар үезинде чаа улуг базымнар чедип алдынар, совет-америк харылзааларны улам быжыглаар болгаш оон-биле тайбыңның херээнге база делегейге дүшкүүрлүг байдалды чавырадырынга бистиң чурттарывыстың салыышкынын улгаттырар дээрзин бисти кииреп турар.

Совет-америк харылзааларны эде тургузары — бөдүүн сорулга эвес болбайн аан. Херектиң ужуру болза чүгле ССРЭ биле АКШ ийи аңгы ниитилел системазы болуп турарында эвес, харын «соок дайынның» артынчызын, делегей политиказынга, харын-даа кижилерниң медерелинге ооң арттырып каан аңгыландырыкчы чорууун ажып эртери маңаа негеттинип турар.

Кижи төрелгетенниң хөгжүлдези таарымчалыг, кедилиг идеяларны негеп турар болгай. Ындыг төлээде совет-америк харылзааларны бот-боттарынга ажыктыг кылдыр хөгжүдеринче угландыр бистер шалыпкын болгаш шудургу бурунгаарлаан тудумна, чурттарывыстың улустарынга ооң ажык-дузазы улам улуг хемчээлдиг илерээр, ындыг хөгжүлдениң талалакчыларының саны улам көвүдээр деп бүзүрелдиг мен.

Совет-америк харылзааларны чогум-на ынчалдыр хөгжүдеринге база бир күштүг идигни АКШ-тың күрүне ажылдакчылары-биле кады бээр деп, маңаа ылап күзелдиг келген бис. Бистиң партиявыстың айытканы тайбыңның программазынга ол бүрүн дүгжүр.

Американың Каттышкан Штаттары-биле харылзааларны хөгжүдери совет болгаш америк улустуң эрге-ажыктарынга, бүгү-нийти тайбыңның эрге-ажыктарынга-даа дүгжүр деп чүвени барымдаалааш, ук харылзааларны ынчалдыр хөгжүдеринге Совет Эвилелиниң белениин ол съезд ылап тодаргай демдеглээн.

Бистиң партиявыстың — Совет Эвилелиниң башкарыкчы партиязының ол шиитпиринде Американың Каттышкан Штаттары-биле харылзаалар айтырыгларынга Совет күрүнениң, бистиң бүгү улузувустуң ханы принципиалдыг туружу илергейлеттинген деп чүвени бистиң америк харылзажыкчыларывыстың медереп билген турарын күзээр ийик мен. Бистиң чорудуп турар политикавыс чогум-на ону барымдаалаар угланыышкынныг.

Бистиң эрткен чылын ужурашкаш, үндүрген шиитпирлеривисти бистиң бүгү улузувустуң үнелеп турар сеткил-сагыштыын бөгүнгү беседавыс үезинде Президентиге чугаалаан болгай мен. Бистиң катап ужурашканывысты улуг ужур-дузалыг болур деп улустар идегеп турар, дээрги Президент. Мен бодаарымга, ол идегелди шынзыктырар хүлээлгелиг бис. Ийи таланың чүткүлү чогум-на ындыг дээрзин бистиң Силер-биле маңаа, Ак бажыңга баштай эрттирген беседаларывыс бадыткаан деп бодаар-дыр мен. Бистерниң амгы ужуражыышкынывыс бот-боттарынга ажыктыг кады ажылдажылганы чурттарывыстың аразынга улам быжыглаарынга болгаш ниитизи-биле, делегей байдалын экижидеринге чугула ужур-дузалыг болур деп идегеп, харын-даа — бүзүреп турарымны илергейлеп көрейн.

База бир чүүл дугайын чугаалап көрейн. Совет-америк харылзааларның экижип эгелээни бүгү делегейде эң улуг сонуургалды болдурган деп чүве эки билдингир. Өске чурттарның улустары болгаш чазактары ол экижилгеге байыр чедирип турар дээрзин аңаа хамаарышкан үнелелдерниң хөй нуруузу көргүзүп турар. Ол ындыг болур-даа ужурлуг.

Ук харылзааларның экижээни кандыг-бир үшкү чурттуң эрге-ажыктарынга уржуктуг болбас дээрзи болуушкуннарның чогум байдалын, совет-америк харылзааларның байдалын биче-даа билир кижи бүгүдезинге шуут билдингир.

ССРЭ биле АКШ-тың аразында чаагай харылзаалар делегей амыдыралының ажыл-чорудулгазынга салдарлыг болур болгаш ам безин эвээш эвес салдарны чедирип турар болбайн аан. Ынчалза-даа ол салдар дээрге өске янзының салдары-дыр. Ол болза тайбыңны, айыыл чок чорукту болгаш улустарның кады ажылдажылгазын быжыглаарынга дузалап турар. Тайбың харылзааларның чаа суурун демниг күш-биле тудуп тура, ону бис бүгү делегейден хоорулчак, бедик херим-биле кажаалаан бөлгээт бажың кылдыр хуулдурарын күзевейн турар бис. Делгем чаагай ол бажыңның эжии тайбыңга болгаш кижилерниң чаагай чорууунга ынак бүгү кижилерге ажык турар болурун күзээр бис.

Күрүнелерниң даштыкы политиказын боттандырарының сорулгалары чамдыкта кайы хире аар болгаш хөй күш негээр дээрзин политиктиг амыдыралдың амгы практиказы көргүзүп турар-дыр, дээрги Президент. Ынчаарга бистиң сагыш-бодалдарывыс болгаш практиктиг ажыл-херээвис тайбыңның чаагай сорулгаларын чедип алырынче угланган турда ол үүрге биске аартык болбас, а харын күштүг болгаш бүзүрелди берип турар.

Американың Каттышкан Штаттарының Президентизи Ричард Никсоннуң база кадын Никсоннуң алдар-кадыы дээш йөрээл салырын чөпшээреп көрүңер.

Америк чазактың мында олуруп турар кежигүннериниң алдар-кадыы дээш, улустар аразынга тайбыңның өндүр болгаш чаагай херээн деткип турар, Каттышкан Штаттарда бүгү кижилер дээш!

* * *

Р. Никсон биле Л. И. Брежневтиң чугааларын чыылганнар улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Шайлалга дооступ турда фольклор ансамблиниң концерти болган.

Л. И. Брежневтиң Р. Никсон-биле чугаалажыышкыннары

ВАШИНГТОН (СЭТА). Июнь 18-те Ак бажыңга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президентизи Р Никсон-биле чугаалажыышкыннары эгелээн.

1972 чылдың май айда Москвага ужуражыышкынның соонда эрткен үе дургузунда совет-америк харылзаалар канчаар боттанып турганының дугайында санал-оналды солушкан соонда СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары-биле АКШ-тың Президентизи ниитизи-биле ындыг харылзаалар чогумчалыг хөгжүп келгенин демдеглээн.

Ол хүн болган чугаалажыышкыннар үезинде 1972 чылдың май айда ат салдынган Совет Эвилели-биле Американың Каттышкан Штаттарының аразынга харылзааларның принциптерин тодарадып айыткан документиге үндезилээш кады ажылдажылгаларны кылып болур чаа-чаа адырларны чугаалажырын үргүлчүлээн.

Чугаалажыышкыннарга совет таладан: СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң АКШ-та элчини А. Ф. Добрынин, америк таладан АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс, АКШ-тың президентизиниң национал айыыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер киришкен.

Чугаалажыышкыннар ажыл-херекчи байдалга эрткен.

ДЕЛЕГЕЙ бо ХҮННЕРДЕ

ТӨӨГҮЛҮГ УЖУР-ДУЗАЛЫГ АЯН-ЧОРУК

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежневтиң АКШ-та барган албанның аян-чорууну делегейниң хөй-ниитизи, бүгү диптерниң парлалгазы аажок сонуургап турар. Аян-чоруктуң дугайында дыңнадыгларны, репортажтарны эң көскү черлеринге парлап үндүрүп турар. Делегейниң эң улуг радио болгаш телевидение станциялары аңаа хамаарышкан дыңнадыглар-биле дамчыдылгаларын эгелеп турар. Дээди деңнелдиг совет-америк ужуражыышкыннарның чүгле ийи чурт аразында харылзааларны калбартырынга эвес, харын делегейниң политиктиг байдалын база чогумчударынга улуг ужур-дузалыын парлалга чүүлдеринде, тайылбырлалдарында демдеглеп турар.

Л. И. Брежневтиң аян-чоруу — америк парлалганың кол темазы. Солуннар Л. И. Брежневтиң дугайында намдар очерктерин, хөй санныг фото-чуруктарны парлап турар. Л. И. Брежневтиң нүүрүнүң алдарлыын, хүндүледир мөзү-шынарлыын демдеглээш, «Нью-Йорк таймс» солун ону «реализмниң, тайбыңның болгаш быжыг туруштуг догуннаашкынның үлегер-чижээ болган нүүрлүг кижи» деп бижээн. Улустар аразының чугула айтырыгларын шиитпирлээринге Л. И. Брежневтиң улуг ачы-хавыяазын «Ньюсуик» журнал демдеглээн.

«Л. И. Брежнев-биле ужуражырын Никсоннуң чазаа Р. Никсоннуң ийиги хуусаада президентилеп турарының төөгүзүнде улустар аразының эң чугула болгаш улуг болуушкуну кылдыр үнелеп турар деп чүведе кандыг-даа чигзиниг чок деп, «Вашингтон пост» бижээн. Л. И. Брежневтиң АКШ-ка келир аян-чорууну «СЭКП ТК-ның апрель Пленуму белеткээн», ол аян-чорукту АКШ-та ынчангаш онза чугула ужур-дузалыг кылдыр үнелеп турар деп, «Санди стар» солун санаан. «ССРЭ биле АКШ-тың аразынга ийи таланың харылзааларын экижидип, кады ажылдажылганы калбартып турарынга бүгү социалистиг дем каттыштырылгазы байыр чедирип тур»— деп, чехословак «Лидове демократие» бижээн. Л. И. Брежневтиң АКШ-та барган аян-чоруу — таварылга болганының түңнели эвес, харын Совет Эвилелиниң чайгылыш чок даштыкы политиказының чайгаар болгаш чайлап чок көстүр илерели ол. Ооң ол политиказының боттуг үлегер-чижээ СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканы тайбыңның программазындан көзүлген. Сөөлгү чылдарның дургузунда Чөөн болгаш Барыын чүктүң аразынга харылзааларны чазалдырарынга хамаарыштыр ССРЭ-ниң идепкейлиг, шудургу чүткүлдүг кылган хөй-хөй эгелээшкиннериниң уламчылаттынып турары ол деп, болгар «Работническо дело» демдеглээн.

АКШ-тың удуртукчулары-биле чугаалажыышкыннарга Л. И. Брежневтиң кол күжениишкини дүшкүүрлүг байдалды кошкадырын чайгылыш чок болдурарынга оларны бүзүредип алырынче угланган турар деп, Францияның «Насьон» солуну бижээн. «Юманите» мынчалдыр медеглээн: «Соок дайынны» чоктаан сагыш-сырап турарлар кызагдап турза-даа, Совет Эвилели-биле чаагай харылзаалар тударының идеязын, практиказын болгаш Чөөн, Барыын чүктүң аразынга экономика талазы-биле кады ажылдажылганы американнарның хөй нуруузу чүүлдүгзүнүп турар деп билириниң барымдаазы көстүп турар апарган».

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының аян-чорууну итали «Унита» солун Совет Эвилели биле АКШ-тың аразында харылзааларда «чаа үе-чада» деп тайылбырлаан.

Совет-америк харылзааларны улам экижидеринге, бүзүрежирин болгаш хүндүлежирин быжыглаарынга Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң тергиин чугула ужур-дузалыын Канаданың «Оттава джорнэл» солуну демдеглээн.

Л. И. Брежневтиң аян-чоруунче Каир солуннары улуг кичээнгей салган. «СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле АКШ-тың президентизи Р. Никсоннуң аразынга ам база дээди деңнелдиг болур ужуражыышкын улустар аразынга аңгыланыышкын турган үениң артынчыларын узуткаарының херээнге төөгүлүг үе-чада болур. Ол аңгыланыышкын делегейниң үшкү дайыны боор доостур айыылдыг турган болгай»—деп, «Аль-Ахрам» бижээн. ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзаалар кандыг-бир таварылга болган ийикпе түр болуушкун эвес деп, солун сагындырып демдеглээн. «Ол харылзааларны быжыглаары ийи талага ажыктыг харылзааларның эрги үндезиннерин чайладырын, чаа үндезиннерин дилеп тыварын негээн болуушкуннарның эргежок чугула апарганындан болгаш оларның өскүп турарының уламындан негеттинген» — деп, солун демдеглээн.

Индонезияның «Джакарта таймс» солуну Л. И. Брежневтиң аян-чорууну эң чугула болуушкун деп үнелээн. Ийи чурттуң удуртукчуларының чугаалажыышкыннары делегейниң дүшкүүрлүг байдалын кошкадыр арганы бээр деп бүзүрелдиин солун илергейлээн.

Бүгү делегейге тайбыңны камгалаарын бодап көөрге, АКШ биле ССРЭ-ниң аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаар системаны хөгжүдери — шынап-ла чаагай болуушкун деп, япон «Иомиури» бижээн.

«Делегейниң дүшкүүрлүг байдалын чымчадырынче, улустар аразынга тайбыңны быжыглаарынче угланган Совет Эвилелиниң быжыг туруштуг, чайгылыш чок угланыышкынының база бир херечилели СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының АКШ-та барган аян-чоруу боор турар» — деп, башкарыкчы Индий национал конгресс партиязының Бүгү-индий комитединиң чиңгине секретары Азиз Имам медеглээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының аян-чорууну чедиишкинниг болур дээр бүзүрелдиин илергейлеп, Азиз Имам СЭТА-ның корреспондентизи-биле чугаалашкаш, «тайбыңның херээн болгаш улустарның кады ажылдажылгазының херээн камгалаарынга чайгылыш чок, шудургу туруштуу сураглыг Л. И. Брежневтиң хууда мөзү-шынары чугаалажыышкыннарның үре-түңнелдиг болурунга дуза чедирер, чугула барымдаа боор турар» деп демдеглээн.

(СЭТА).

ҮНГЕН ДӨЗҮ

дырарынче сагыш салыр ужурлуг.

Ажылчын аңгының партиязы ол дээрге — пролетариаттың организастыг, бодунуң сырый каттыжыышкыны-биле күштүг, сагыш-сеткили, ажыл-чорудулгазы-биле чаңгыс аай отряды-дыр. Коммунистиг партия бодунуң ажыл-чорудулгазын демократтыг централизмге үндезилеп чорудар, ол дээрге, партияның иштики демократиязы, партияның амыдыралынга коммунистерниң идепкейлиг киржилгези, партийжи удуртулганың коллективтии болгаш партияның тургузуунда база ажыл-чорудулгазында централизм, төптен чаңгыс аай удуртулга, партияның бүгү кежигүннеринге каң дег быжыг чаңгыс аай чурум, хөйүнге эвээжиниң, куду организацияларның — дээди органнарга чагыртыры-дыр.

Чаа хевирниң пролетаржы партиязы бодунуң хүрээлелинге оппортунистер, фракциялыг бөлүглежиишкиннер-биле кажан-даа эптешпес. Буржуаз болгаш биче буржуаз идеология-биле, ревизионизм, троцкизм-биле, барыын болгаш «чөөн» оппортунизм-биле, социал-шовинистер болгаш национал чайгылчак идегеттер-биле, марксизмниң революсчу принциптеринге удур бүгү-ле кижилер-биле эптеш чок демиселге Ленин партияны тургузуп, быжыглаан болгаш каңнаан.

Коммунистиг партия — бодунуң идеологиязының талазы-биле тургузуунуң, хевириниң талазы-биле, ажыл-чорудулгазының характериниң талазы-биле ханы интернационалчы. Большевиктер партиязы—ленинчи партия ёзулуг пролетаржы интернационалистерниң партиязы кылдыр тургустунуп, өзүп база хөгжүп келген. Ол бодунуң хүрээлеңинде бүгү националдарның мурнакчы пролетарийлерин каттыштырган. Ооң-биле кады большевиктер партиязы үндезилеттинип тургустунганындан эгелээш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң чарылбас кол кезээ, дайынчы отряды кылдыр бодун көргүзүп келген.

III.

БОТТУГ амыдыралды болгаш ниитилел хөгжүлдезин эртемге үндезилеп баш удур өттүр көрүп, марксисчи ёзу-биле ханы анализтевишаан, большевик партияны, делегейниң ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкининиң империализм үезинде аңгы талазы-биле демиселдиң стратегиязы болгаш тактиказы-биле, социалистиг революцияның база коммунизм тургузуушкунунуң бүгү талазы-биле ыяк ажылдап кылган теориязы-биле Ленин чепсеглээн.

Ол үедеги Россияның деңнелир чок берге байдалдарынга, хааның чазактың талазындан каржы-дошкун истеп сүрүүшкүнүнүң болгаш кеземче-шаажылалдың байдалдарынга Ленинниң удуртулгазы-биле большевиктер партиязы ажыл-чорудулганың янзы-бүрү аргаларын ажыглавышаан, ажылчын аңгының калбак массаларының болгаш ажылчы чоннарның өске-даа кезектериниң ортузунга канчаар-даа аажок улуг идей-политиктиг болгаш организакчы ажылды калбартып чоруткан. Бирги орус революция, Столыпин реакциязының үезинде-даа, революстуг шимчээшкинниң чаа көдүрлүүшкүнүнүң чылдарында-даа, делегейниң империалистиг дайынының байдалдарынга-даа, 1917 чылдың февраль революциязының үезинде-даа партия оларны сырый каттыштырган.

Россияга хаан чазаан дүжүр октаан соонда (бүгү делегей реакциязынга ол күштүг согуушкун болган) ленинчи партия социалистиг революцияның тиилелгези дээш олче быжыг угланыышкынны алган. Ленинниң соруу кииргени болгаш удуртканы партия чаңгыс аай угланыышкынче, чаңгыс аай сорулгаже — империализмни дүжүр октаарынче — бүгү-ле революсчу агымнарны: социализм дээш ажылчын аңгының демиселин, чер дээш тараачыннарның демиселин, национал-хосталгалыг шимчээшкинни, тайбың дээш бүгү улусчу демиселди углап шыдаан. Ядыы тараачыннар-биле сырый харылзааны тудуп келген пролетариат революцияның кол күжү, гегемону, удуртукчузу болган. Ленинге баштаткан Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле Октябрьның социалистиг Улуг революциязы тиилээн, бистиң чуртувустуң болгаш бүгү кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа үе-чаданы — капитализмден социализмче шилчириниң үе-чадазын ол ажыткан.

Башкарыкчы партия болу бергеш, Советтер чуртунуң Коммунистиг партиязы ажылчын аңгының, бүгү ажылчы чоннарның күжениишкинин социалистиг революцияның чаалап алыышкыннарын камгалаарынче, чаа ниитилелди тургузарынче углап шыдаан. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улус иштики контрреволюцияның болгаш интервентилерниң каттышкан күштерин чылча шапкан. Коммунистер партиязының удуртулгазы-биле социализм тургузуушкунунуң ленинчи планын амыдыралга боттандырбышаан, совет улус улуг аарбергелерни ажып эртпишаан, чуртту индустриализастаарын, кодээ ажыл-агыйны социалистиг ёзу-биле чаартырын, культура революциязын боттандырган, национал айтырыын чедиишкинниг шиитпирлээн, бистиң Төрээн чуртувусту күчүлүг социалистиг держава кылдыр хуулдурган. Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун чылдарында партияның удуртулгазы-биле совет улус социализмниң чаалап алыышкыннарын камгалап ап, фашизмниң дарлалынга бастырган улустарның хосталырынга дузалаан.

СЭКП-ниң удуртулгазы-биле совет улустуң боттандырганы канчаар-даа аажок улуг социал-экономиктиг чаартылгаларның кол түңнели — сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургусканы болур. Бистиң партия совет улусту коммунизмче ленинчи оруктап бүзүрелдиг аппар чоруур.

Партия дугайында ленинчи өөредигни СЭКП-ниң Программазында, СЭКП-ниң XXIII болгаш XXIV съездилериниң шиитпирлеринде база партийжи өске-даа документилерде улам ыңай хөгжүткен. Амгы үе-чадада партияның удуртукчу ролю улам өскен, партия организацияларының ажыл-чорудулгазы сайзыраңгайжып турар. Ажылчын аңгы, колхозчу тараачыннар, улусчу интеллигенция партияның удуртулгазы-биле, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырып, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының онаалдаларын күүседир дээш демисежип турар.

СЭКП пролетаржы интернационализмниң марксисчи-ленинчи принциптеринге шынчы болбушаан, марксизм-ленинизмге үндезилээш, социалистиг кады ажылдажылганың сырый каттыжыышкыны дээш, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эви дээш чайгылыш чок демисежип турар. СЭКП-ниң теоретиктиг ажыл-чорудулгазын, ооң чайгылыш чок ленинчи политиказын, буржуаз идеологияга, ревизионизмге, барыын болгаш «чөөн» оппортунизмге удур демиселин акы-дуңма партиялар деткип база чүүлдүгзүнүп турар. Ленинизмниң принциптерин амыдыралга боттандырар, революсчу демиселди, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунун удуртур талазы-биле канчаар-даа аажок улуг дуржулгазы, партияның бодунуң хөгжүлдезиниң дуржулгазы бүгү делегейниң революсчу шимчээшкининиң чедиишкини болу берген.

* * *

Бистиң партияның болгаш социалистиг күрүнениң үндезилекчизи, делегейниң ажылчы чоннарының башкызы В. И. Ленинниң ады коммунист бүрүзүнге, совет кижи бүрүзүнге кызыгаар чок үнелиг. Ленинчи идеялар, ооң кезээде дириг революсчу өөредии — төнчү чок чогаадыкчы, амыдыралчы өөредиг, ону, бистиң партия болгаш улус хүн бүрү ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдуруп турар.

В. ЗЕВИН,

төөгү эртемнериниң доктору, СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң директорунуң оралакчызы.

(«Правда» солундан).

ШАЛЫПЧЫ ТУДУГ

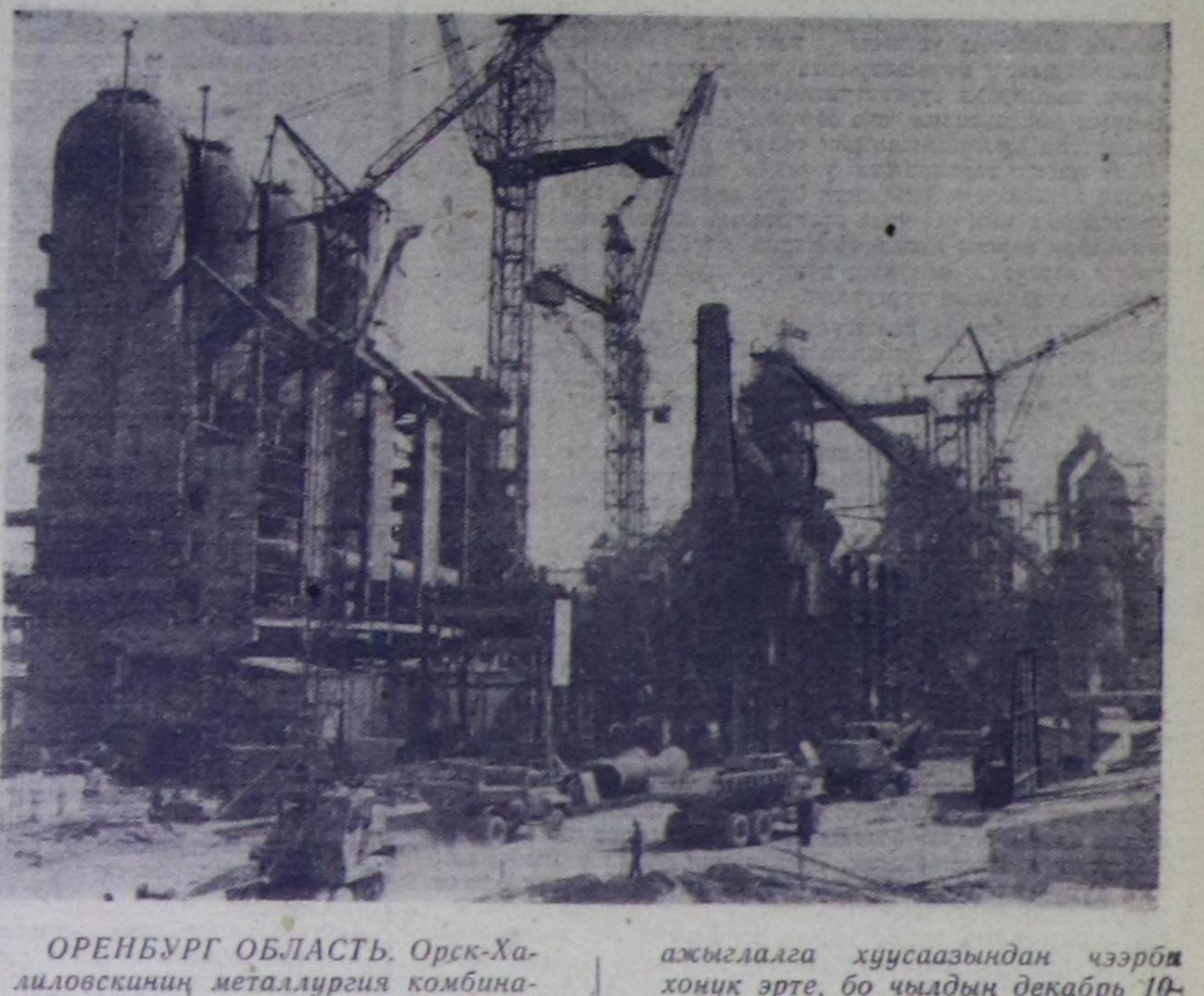

ОРЕНБУРГ ОБЛАСТЬ. Орск-Халиловскиниң металлургия комбинадының дөрт дугаар домна суугузунуң тудуунда түлүктүг ажыл-иштиң өйү келген.

Тудугжулар биле монтажчыларның беш муң кижилиг коллективи 1973 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседири дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киришкеш, дөрт дугаар домнаны ажыглалга хуусаазындан чээрби хонук эрте, бо чылдың декабрь 10-да хүлээдип бээр деп шиитпирлээн.

Орск-Халиловскиниң металлургия комбинадынга мооң мурнунда турган бүгү суугулардан ол чаа суугунуң шынар көргүзүглери ашкан турар.

ЧУРУКТА: суугунуң тудуг шөлү.

Н. КУЗНЕЦОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

МЕРГЕЖИЛДИҢ ШЕНЕЛДЕЗИ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

тинер. Борта-даа Иван Сусловтуң шалыпкыны, аваангыр-тудунгуру илдең болган. Ол хамыкты мурнай дооскан. Салтан айтырыгларга бүрүн харыыны берген. Маргылдааның түңнелинде, Иван Суслов, Иван Доржу, Семен Иванов олар шүглүп үнген. Сусловтуң машинаны эки билирин, техниктиг ажаалда кылып мергежээнин комиссия-даа, көрүкчүлер-даа магадап демдеглээн. Ынчангаш анаа бирги черни тывыскан. Ол эдикчи-мастерлерниң республика чемпиону адын хевээр арттырган. Иван Сусловту «Киев» деп фотоаппарат болгаш Үш-Белдир курортка барып дыштаныр путёвка-биле шаңнаан. Улуг-Хем районда «ҮТКА 25 чылы» совхозтан келген Иван Доржу техниканы эки билирин көргүзүп, ийиги черни ээлээш, 130 рубль өртектиг магнитофон-биле шаңнаткан. Үшкү черде — «Элегес» совхозтуң механизатору Семен Иванов. Аңаа 40 рубль өртектиг радиоланы шаңналга берген.

ИЮНЬ 15. Эң-не солун маргылдаа ол хүн болган. Черни ширпин аңдарбайн болгаш аңдара кагдырып чарар маргылдаага республиканың ажыл-агыйларындан шупту 32 механизатор киришкен. Оларның 21-и аныяктар. Киржикчилерниң эң аныяа — Виктор Шарыпов. Ооң хары он алды. Ол Кедээ ажыл-агыйның Дуржулга станциязында тракторист. Конкурска эрткен чылын кирипкеш, ийиги черни алган. Ынчалзажок конкурстуң киржикчилеринде улуг назылыглар база бар. Чижээ, Каа-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозтан келген механизатор Кузьма Лифанов 45 харлыг. Ол механизатор болуп 28 чыл дургузунда ажылдап келген.

Маргылдаа эгелээн. Ону баштай-ла черни ширпин аңдара кагдырбайн чардырары-биле ажыткан. Тукчугаштар шанчып, түс-түс демдектеглеп каан дилиндектерниң эңне кыдыындан Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтуң тракторизи Ховалыг Хүлер-оол чардырып кирипти. Ооң боду аныяк болза-даа, механизатор болуп ажылдаа-ла 11 чыл четкен. Ооң арай сүрээдексеп турары илдең.

Конкурстуң негелдези шыңгыы: аңдарарының ханызы, аңдарган шынары, андазының алырының калбаа, оорга-лавазы, дортту, кырының болгаш кыдыының дескизи. Шупту он кезек чүүлге тарыкчы 100 балл алыр ужурлуг. Ону ынчаар күүседири дыка берге херек.

Дөрткү дилиндекте черниң ширпин аңдара кагдырбайн, бир механизатор тарып тур. Ооң чардырганын сонуургап көрген кижилер-ле эндерик. Судьяларның бирээзи биске тайылбырлай-дыр:

— Бо — Владимир Катышев-тир. Дуржулга станциязында ажылдап турар. Эрткен чылдың чемпиону кижи болгай. Ам база багай эвес чардырып тур.

Удаваанда Катышев дилиндээн тарып доозупту. Ужунга үнүп келгеш, тракторун ыоктааткаш, дүже халааш, арнында дерин чотпушаан, аңдарган черинче топтап көре-дир.

— Эштиң аңдарганының шынары-даа тулган-дыр! — деп, ында көрүп турганнардан бир-ле кижи чугаалады.

Судья бүгү хыналдаа кылып көргеш, «96 балл-дыр» деп нагды.

Ам ширпин аңдара кагдырбышаан чардырып турарларга бардывыс. Ында база-ла улус эндерик.

«Тээли» совхозтан келген аныяк кыс Светлана Мөңге-Назынның чанында улус мөөңнежи берген тур. Ол уруг механизатор мергежилди чүгле эрткен чылын чедип алган. Бо чазын бир-ле дугаар чаштырылгага, чер аңдарарынга киришкен. Ол хирезинде район маргылдаазынга тиилекчи болгаш, мында келгени бо. Ооң аңдарган черинин дескиин хөлчок, оорга чок, оруктары хөнү, кыдыглары бир дөмей, үңдүрүккиирик эвес.

Бо солун маргылдаа барык-ла бүдүн хүн дургузунда үргүлчүлеп келген. Мында кол чүве болза, маргылдааның киржикчилери бот-боттарының арга-дуржулгазын солчуп, чер ажылының культуразын бедидеринде чаа, ажыктыг чүүлдү нептередип ажыглаары болур.

МАРГЫЛДААНЫҢ түңнелин судья коллегиязы үндүрген. Черни анаа андазын-биле чарарының маргылдаазынга бирги черни «Россия» совхозтуң тракторизи Е. Агапов ээлээш, республика чемпиону атты ап, өртектиг чүүлдер база хүндүлүг бижик-биле шаңнаткан. Ооң түңнели — 89 балл. Бо хевирге ол ам дөрт улай чемпион болуп турар. Ийиги черде — Дуржулга станциязының тракторизи П. Пустовалов. Түңнели — 88 балл. Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтан келген К. Кандан-оол 85 баллды ап, үшкү черни ээлээн. Черниң ширпин аңдара кагдырбайн чарарынга Дуржулга станциязының механизатору И. Катышев 96 баллдыг болуп, бирги черни ээлээн. Ол база дөрт чыл улаштыр республика чемпиону болган. Ийиги черде — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң механизатору В. Суворов, үшкү черде — «Тиилелге» совхозтуң тракторизи — К. Бады-Хөө. Тиилекчилерни түс-түзунда хүндүлүг бижиктер база өртектиг чүүлдер-биле шаңнагылаан.

Маргылдаага киришкен үш херээжен тракторисчтен бирги, черни, чемпион атты «Тээли» совхозтан келген С. Мөңге-Назын алган. Аныяк тарыкчыларның аразындан чемпион атты Дуржулга станциязының механизатору В. Шарыпов алган.

Мaңаа күзеп каар чүве болза, бо ажыктыг маргылдааны ам-даа массалыг болдурары, ооң киржикчилериниң санын көвүдедири болур. Ылаңгыя эдикчи-мастерлерниң маргылдаазынга планнаттынган он кижиниң орнунга чүгле беш кижи киришкенин эки деп санаар арга чок.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

• • •

ЧУРУКТАРДА: черни анаа андазын-биле чардырарынга тиилекчи болганнар Е. Агапов (ортузунда), П. Пустовалов болгаш К. Кандан-оол (ортузунда чурукта); херээжен тарыкчылар ортузунга чемпион болган С. Мөңге-Назын (үстүнде); аныяк тарыкчыларның республика чемпиону В. Шарыповка кол судья В. Борисов лентаны баглап турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

АГИТБРИГАДА

Кижи кандыг-бир чүвени кылып алыр дээш күзеп, ол дээш сагыш аарып чоруур болза, чугаажок, оозун черле чедип алыр. Хөй-нииттиниң ажыл-херээ дээш дөстүнмес, олче бүгү-ле сеткилин салыпкан ажылдап чоруур кижилер бисте хөй. Шак ындыг кижилерниң бирээзинге Сарыг-Септиң Культура бажыңының директору Виктор Петрович Харченкону хамаарыштырып болур. Ол культура одааның хүн бүрүдеги ажылын бедик идей-кижизидилгелиг деңнелге тургузар дээш кызымак ажылдап турар.

Маңаа хамыктың мурнунда Культура бажыңының чанында доктаамал ажылдап турар «Романтиктер» деп агитация уран чүүлүнүң бригадазының дугайында солун чүүлдерни онзалап чугаалап болур. Ооң ажылы ханы утка-шынарлыг, ол районнуң ажыл-ишчилеринге улуг хүндүткелдиг апарган. Чылдың кайы-даа үезинде кайы-даа ажыл-агыйга, ооң бригадаларынга, фермаларынга чеде бээрге, бо омак-хөглүг оолдар, кыстардан тургустунган агитация уран чүүл бригадазының коллективин чоп өөрүшкү-биле уткуп ап турар. Концерттиң программазының солуну ол хире.

Олар часкы тарылганың үезинде чаңгыс-даа хүн аңаа олуруп көрбээннер. Районнуң бүгү ажыл-агыйларының хову турлагаларын ийи-үш удаа эргигилээн. Агитбригаданың киржикчилери барган ажыл-агыйның клубтарынга практиктиг дузаны көргүзүп, оларның концерт программаларын тургузарынга дузалажып түргулаан.

«Романтиктерниң» кежигүннери эмчилер Юрий Карапков, Побит-оол Чадамба, библиотекарь Зоя Бакалова болгаш өске-даа аныяктар ырлаар, танцылаар, каттырынчыг интермедиялар чугаалаар талазы-биле уран талантылыг болуп турар.

Бо агитбригаданың ажылы ам база-ла хайнышкынныг чоруп турар. Олар хөй кыргылдазының үезинде кырылда пунктуларын эргип эгелээн. Чоокта чаа олар Мерген фермазынга, Дерзиг-Аксынга база-ла аалдап чорааннар.

Культура бажыңының директору Виктор Харченко агитация уран чүүл бригадазының ажылынга эң идепкейлиг киржип келген. Ооң-биле кады ол Культура бажыңының ажылын база-ла холдан салбайн турар.

Кежээ дүжер. Сарыг-Септиң чурттакчылары культураның хайнышкынныг одаанче шуужуп эгелээр. Аңаа кандыг солун кежээлер болбаан дээрил. Апрельдиң төнчүзүнде «Че-ве, кыстар!» деп солун кежээ эрткен. Аңаа солун программалыг концерттерни көргүзүп, райпо биле дааранылга цегиниң коллективтери маргышканнар. Маңаа уран-шевер даараныкчы кыстар тиилээн. Ооң соонда суббота кежээлеринде назы четкен аныяк оолдар болгаш кыстарга паспорт тывысырының байырлыг кежээзи болган. Делегейниң уруглар камгалалының хүнү — июнь 1-де маңаа база-ла улуг байырлал болган. Маңаа ажыл-ишчи мергежил дугайында солун-на чугаа болган. Амыдыралга хөйнү көрген күш-ажылдың хоочуннары, чаа-ла күш-ажылчы оруун эгелээр деп чоруур аныяктардан хөй болган.

Ам Культура бажыңының активи бот-тывынгыр артистерни ыры байырлалынга белеткенип турар. Бо-ла бүгүнү органзастап чорударынга хөй-нити киржилгезинге эң идепкейлиг даянып турар Виктор Харченконуң үлүг-хуузу улуг.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Тыва литература болгаш уран чүүл хүннериниң киржикчилеринге сөс

БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ ЭРТКЕН

Чайның эгези — июньнуң баштайгы хүнүнден эгелээш, Улуг-Хем, Каа-Хем, Бии-Хем Таңды районнарынга тыва литература болгаш уран чүүл хүннери бедик деңнелге эртнен. Маңаа хамаарыштыр Тыва АССР-ниң Культура министерствозунуң уран чүүл талазы-биле улуг инспектору Лариса Седенбаловна Артына биске мону дыңнаткан:

— Ук хүннерге чогаалчылар, чурукчулар, эртем ажылдакчылары, хөгжүм-шии театрының, «Саян» ансамблиниң, цирк-эстрада бөлүүнүң артистери, Тыва телевидениениң болгаш радионуң симфония оркестриниң хөгжүмчүлери шупту 157 чогаадыкчы ажылдакчылар киришкен. Оларның концерттеринге, шиилеринге, ужуражылгаларынга 24355 көрүкчүлер келгилээн. Чаңгыс көрүкчү ортумаа-биле 5 кежээ уран чүүлдүң янзы-бүрү жанрлары-биле таныжкан болгаш чечен чогаалдың I кежээзинге киришкен болуп турар. Оюн-концерттер, ужуражылгалар бедик деңнелге эрткен. Эң ылаңгыя Каа-Хем районга ук хүннер эки органзастаттынганын демдеглээр херек.

Литература болгаш уран чүүл хүннериниң чамдык киржикчилеринге сөс бердивис. Ону номчуңар.

10 МУҢ КИЖИГЕ

Дөрт төп районнар — Улуг-Хем, Бии-Хем, Каа-Хем, Таңдыга 16 хүн уламчылаан тыва литература болгаш уран чүүл хүннеринге киришкен коллективтерниң бирээзи «Саян» аттыг ыры-танцы ансамбли болур. Ансамбль ол үениң дургузунда чонга 21 концерттерни көргүскен. Ниити көрүкчүлерниң саны 10 муң ажып турар.

«Саян» ансамблиниң концертин барган черлерге-ле өөрүшкүлүг-биле хүлээп ап ооң «Чүректиң ыры» деп эге ыры-танцылыг көргүзүүнден эгелээш, «Чайлагда байырлал» деп ийиги кезээ төнгүжеге чедир адыш часкаашкыннары дыңмиреп, чон улуг тааланды ап келген. Концерттерниң сөөлүнде өөрүп четтиришкинниң демдээ кылдыр көрүкчүлер дириг, өң-баазын чечектерни сунуп, удаа-дараа аалдап кээп турарывысты күзеп тургулаан.

Чаа тургустунган совхоз «Шамбалыгның» төвүнге ойнааныывыс дыка чедиишкинниг болган. Аңаа «Саян» ансамбли бир-ле дугаар аалдап четкени ол. Улуг, биче көрүкчүлер бистиң оюнувусту көргеш, аныяк коллективке чаа чедиишкиннерни күзевишаан, чылыг сөстерни сөглеп турганы уттундурбас. Моон алгаш көөрге-ле ансамбльдиң чоннуң ортузунда хүндүткелди чаалап алганы илдеп.

Чоокку хүннерде «Ак-Туруг» совхозка чаа Культура бажыңы ажыттынар. Ооң ажыдыышкынынга ак-туругжулар бистерни чалаан. Аңаа барып ойнаарын планнап турар бис. Ол ышкаш ыры-танцының «Саян» ансамбли бистиң республикадан дашкаар ойнап чоруурун база-ла планнап турар.

А. САГДЫ,
ансамбльдиң удуртукчузу, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы

ЧАА БОДАЛДАР ТӨРҮТТҮНДҮ

Чылдың-на бистиң литературавыстың болгаш уран чүүлдүвүстүң хүннери районнарга эртип, чогаадыкчы ажылдакчыларның чон-биле харылзаазы быжыгып турары өөрүнчүг. Июнь 1-ден эгелээш, төп районнарга 16 хонук болуп эрткен бо байырлалга Тываның чогаалчылары идепкейлиг киржип, ол хүннерде чонга чаа чогаалдарын номчуп, кандыг-кандыг чаа чүүлдерни бижиир деп турарын таныштырган. Ужуражылга бүрүзү сагыш-сеткилге артып каар чаа чүүлдерни сөглеп турду. Мону бодап көөрге, бистиң кедээде чурттап, ажылдап турар кижилеривистиң чечен чогаалга сундулалы улгатканын херечилеп турар. Номчукчуларның чамдык чугаалары, саналдары ёзулуг-ла хүннүң чугула айтырыгларынга дүүшкеп болур-дур.

Тыва литература болгаш уран чүүлдүң дөрт районга эрткен хүннеринге чогаалчылар С. Сарыг-оол, Ю. Кюнзегеш, О. Сувакпит, С. Сүрүң-оол, С. Козлова, А. Емельянов, филология эртемнериниң кандидады, критик А. Калзан, эртем ажылдакчылары О. Дарыма, К. Черлик-оол, З. Нурсат болгаш өскелер-даа киришкен. Мен хуумда эш өөрбиле кады Улуг-Хемниң Үрбүн, Иштии-Хем, Кызыл-Даг суурларынга болгаш Таңдының ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозунга болган ужуражылгаларга кириштим. Кала-даа баарга чон хөйү-биле чыгдып, чылыы-биле уткуп. Хүлээп алыры — чогаалчы кижиге улуг харысалганы хүлээндирип турар.

Мээң «Эриниң эрези» деп романымда болгаш өске-даа чогаалдарымда болуушкуннар Улуг-Хем унунда болуп турарын билир силер. Ол черлерге бо удаада чорууруумга база-ла чаа бодалдар төрүттүнду. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң салган сорулгаларын күүседир дээш ажылдап турар үежилеривистиң дугайында чаа, бедик утка-шынарлыг чогаалдарны бижиири хүлээлгевис.

А. ДАРЖАА,
чогаалчы.

„Хүннүң ыраажылары“

Улуг-Хем, Бии-Хем, Таңды, Каа-Хем районнарга болуп эрткен, тыва литература болгаш уран чүүл хүннериниң эгезинден эгелээш, сөөлүнге чедир, бистиң хөгжүм-шии театрывыстың «Хүннүң ыраажылары» деп баштайгы тыва опереттазы киришкен. Ооң либреттозун Степан Сарыг-оол, а музыказын Алексей Чыргал-оол чогааткан. Дөрт районга болуп эрткен байырлалдың 16 хүнеринде ук опереттаны 18 катап ойнадывыс. Районнар база колхозтар, совхозтар, салбырлар төптеринден аңгыда Авыйгаңда кырганнарның болгаш инвалидтерниң бажыңынга бараан болдувус.

Баштайгы тыва опереттаны чон улуг сонуургал-биле хүлээп алыр болду. Ооң музыказы база утказы көдээниң ишчилеринге солун болуру чугаа чок. Чүге дээрге бо-луушкун амгы хүннерде болуп турар болгай. Ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларында хүннүң маадырларынга «Хүннүң ыраажылары» бараалгадыр аас-кежии ук опереттада ойнап турар артистерге онаашканынга өөрүп, чугаалажып чордувус. Бистиң бо опереттавыста Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери Е. Кенденбиль, А. Тавакай, Л. Солуп-оол болгаш артистер Д. Барыңмаа, К. Анчимаа, Д. Моңгуш, Д. Намчыл, Чадамба база Дарый Моңгуштар дээш өскелер-даа ойнап турар.

Кайы-даа районга баарывыска көрүкчүлер тайганың диригчечектерин тутсуп, база катап аалдап кээривисти күзеп, чоок дөргүл-төрели дег уткуп ап турганы уттундурбас.

Литература болгаш уран чүүл хүннери анаа-ла хөглээшкин эвес, чон мурнунга чогаадыкчы отчётту бээр, көрүкчүлерниң кандыг шиилерни күзеп турарын билип ап, ооредиглиг чүүлдерни шиңгээдип алырынга дузалаан.

Р. ЧООДУ,
артист.

Аныяктар-биле студентилерниң Софияга болган IX бүгү делегей фестивалының алдын медалы-биле шаңнаткан, УССР-ниң алдарлыг артизи, Черновицы филармониязының ыраажызы София Ротаруну мергежилдиин көрукчүлер үнелээн.

Аныяк ыраажы украин болгаш молдав улустуң ырларын, совет композиторларның чогаалдарын чонга ырлап берип турар.

ЧУРУКТА: София Ротару «Червона рута» ансамбльде.

В. ПЕСЛЯКТЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 20-ДЕ

МОСКВАДАН

18.00—Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарының дугайында. 19.00—Өңнүг телекөргүзүг. Балет артистериниң Москвага ийиги делегей конкурузу. 3-кү маргылдаа.

КЫЗЫЛДАН

20.00—Телемедээлер. 20.10—**«Левшаның салгакчылары»**. Документалдыг фильм. 20.30—**«Улусчу контроль»** Дамчыдылга. 20.55—**«Наадымга уткуштур»** СЭКП обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи эш М. Е. Абрамовтуң чугаазы. 21.05—**«Николай Константинович Кольцов»**. Документалдыг фильм. 21.25—Телемедээлер. 21.40—Чарлалдар, реклама. 21.45—Концерт.

МОСКВАДАН

22.00—23.00—**«Үе»**. Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарының дугайында.

АНЫЯКТАРНЫҢ КҮЖҮ

Аныяктарның болгаш студентилерниң Берлинге болур X Бүгү-делегей фестивалынга 135 чурттуң 25 муң аныяктары киржир. Бодунуң хемчээлиниң болгаш төлээлекчилериниң талазы-биле ол мурнуку фестивальдардан артык болур — деп, ПМА-ның корреспондентизи-биле беседазынга ССРЭ-ниң аныяктар организацияларының Комитединиң даргазы Геннадий ЯНАЕВ чугаалаан.

Аңаа кажангызындан-даа хөй саныг журналистерниң баары X фестивальдың улуг ужур-дузалыг боор турарының база бир херечизи-дир деп ол уламчылап чугаалаан. Аңаа баарының чагыгларын мурнунда кылбайн турган чурттар безин киирип турар.

— Амгы фестивальдың мурнукуларындан ылгалы чүү ирги?

— Оларның кайызы-даа бо хире ындыг таарымчалыг байдалда эртип көрбээн. Делегей харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче болгаш кады ажылдажылгаже чүткүп күштелген, ол быжыг, үргүлчүлелдиг тайбыңның хандырып болур. «Соок дайындан» тайбың харылзааларже шилчиишкин, аңгы-аңгы социал системалыг күрүнелерниң бот-боттарын хүндүлежип, кады ажылдажылгаже шилчиириниче чүткүлү аныяктар шимчээшкининге база салдарын чедирип турар.

Беш-алды чыл мурнунда фестивальчы шимчээшкинниң тугунуң адаанга ол хире хөй кижи чыглыр дээрзинге бүзүревес турган ийик бис. Моон мурнунда фестивальдарга киржиринден ойталап турган социал-демократтар, социалистер болгаш христиан демократтар-даа ам фестивальчы шимчээшкинниң идепкейлиг киржикчилери боод, белеткелдиң национал комитеттеринде киржип турарлар. Аңгы-аңгы политиктиг угланыышкыннарның аныяктары ам болур фестивальдың антиимпериалистиг утка-шынарларын билип, аңаа белеткел ажылдарынга идепкейлиг киржип турарлар. Аңаа бистер өөрүп турар бис.

Ам болур фестиваль политика талазы-биле дыка улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар бис. Берлинге делегейниң амгы политиказының айтырыгларын барык шуптузун чугаалажып көөр деп турар. Планда көрдүнген политиктиг хемчеглерниң саны 500 ажып турар. Бо фестивальдың онзаланчак чүүлү ооң программа-биле кызыгаарлаттынмазы боор турар. Ону мен «кудумчу» фестивалы, байырлалдың фестивалы деп адап болур мен. Аныяктар хостуг саналдарын солчуушкуннарынга, айтырыг-харыыларга, культурлуг болгаш спортчу хемчеглерге калбаа-биле киржип болур.

— Амгы үеде фестивальдың ажык дайзыннары бар ирги бе?

— Бар болбайнаан. Ынчалза-даа амгы үеде олар фестивальга удур ажыы-биле демисежиринден дидинмейн турарлар. Шаанда Хельсинкиге ышкаш ындыг калчаа дайзыннар ам улам-на эвээжеп турар. Фестиваль шимчээшкининиң дайзыннары «соок дайынның оңгуларындан» үнгеш, дезип чоруур ужурга таваржып турарлар.

Бистиң аныяктарывыс Берлинге ужуражышкыннардан чогум чүнү эреп турар ирги?

— Фестиваль болза аныяктарның антиимпериалистиг демиселге чаңгыс эвин быжыглаар чугула болуушкун деп бүзүреп турар бис. Ам болур фестиваль аныяктар шимчээшкинин улам күштелдип турарының чайыннанчак бадыткаашкыны болур ужурлуг. Чер бөмбүрзээниң кырынга «оттуг одагларның» турары-биле аныяктарның эптеш чогун, сөөк-язы ылгаар, мөлчүп-дарлаар, аныяк оолдар, кыстарның эргелерин кызамдап, казыыр чоруктарга оларның удуруун фестиваль херек кырында көргүзер. Бо фестиваль «Чалыы наазылыглар империализмни сойгалап турар» деп кампанияны бүгү делегейге эрттиреринге чугула үе-чада болурунга идеген турар бис. Вьетнамның болгаш Индий-Кыдаттың өске-даа чурттарының улустары болгаш аныяктары-биле, араб аныяктар-биле эң-сеткил каттыштырылгазы дээш, оон-даа өске айтырыглар талазы-биле аныяктар шимчээшкининиң хөгжүлдезиниң моон соңгаарғы сорулгаларын аңаа кады тодарадыр аргалыг болур бис. Фестиваль болза тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Бүгү-делегей конгрезинге белеткелге демократтыг аныяктарның чугула салыышкыны болур ужурлуг.

— Фестивальга белеткел бистиң чуртта канчаар эртип турарыл?

— Дыка идепкейлиг чоруп турар. Ооң кол-ла хевири — совет аныяктарның Бүгү-эвилел фестивалы болур. Ол область, республика бүрүзүнде чоруп турар. Ооң түңнел кежээ июль 12-ден 14-ке чедир Москвага боор эртер. Аңаа областарга, республикаларга болгулаан фестивальдарның тиилекчилери кээп киржир. «Профессия талазы-биле эң дээре» деп күш-ажылчы маргылдаалар, уран чүүл болгаш спорт конкурстары эрткилээн. Маргылдаа бүрүзү-ле тускай жюрилиг. Бүгү-эвилел фестивалын эрттирер белеткел комитетте совет аныяктарның болгаш улуг салгалдың кижилериниң төлээлекчилери: Нобель шаңналының лауреады академик Николай Басов, космонавтар — Валентина Николаева-Терешкова, Алексей Леонов, спортсменнер — Василий Алексеев, Людмила Турищева болгаш өскелер-даа киржип турарлар.

— Бүгү-эвилел фестивалының үезинде кандыг онза чүүлдер болгулаан деп бодаар Силер?

— Чижээ, Латвияга ырының түңнел көргүзүүнге барган мен. Киржикчилерниң мергежилиниң деңнели, көрүлдени организастааны, кижилерниң хөглүг-омак көдүрлүүшкүнү кайгамчыктыг-ла болган. Москваның студентилериниң апрельде болган фестивалын-даа ап көрээлдинер... Ооң көргүзүглеринден ол-бо тергиин-дир деп чугаалаары дыка берге, чүге дээрге, ооң киржикчилери аңаа боттарының бүгү сагыш-сеткили-биле киришкеннер. Мен база аңаа киришкеш, ол бүгүге сагыш-сеткилим таарзып, дыка-ла сонуургаан мен.

— Делегейниң X фестивалынга баар совет төлээлерниң составынга кымнар кирерил?

— Бүгү республикаларның, крайларның болгаш областарның төлээлекчилери кирер. Эң дээре аныяк ажылчыннар, студентилер, колхозчулар, чогаадыкчы интеллигенцияның төлээлекчилери ол фестивальга барып киржир апаар.

(ПМА).

Солун көргүзүглер

Июнь 23-те совет балет бөлүү Американың Каттышкан Штаттарынга бодунуң оюнналын эгелээр. Ол көргүзүглерге балеттиң дуржулгалыг мастерлери-биле кады Московның академиктиг хореография училищезиниң алдан өөреникчилери база киржир. Көргүзүглер Нью-Йорка эгелээр. Орта дөрт неделя дургузунда ойнааныныц сөөлүнде аныяк танцычылар чүгүнче чаныл кээр, а ССРЭ-ниң Улуг театрының чеден артистери Вашингтонга Филадельфияга болгаш Бостонга ойнаарын үргүлчүлээр.

АКШ-ка көргүзери-биле белеткээн янзы-бүрү программаның үндезини кылдыр классиктиг чогаалдарны: «Куулуг хөлдүң» ийиги көргүзүүн, «Жизельдиң» ийиги көргүзүүн, «Дон Кихоттан», «Шопенианадиң» чамдык кежегелерни алгылаан. Оон аңгыда аңгы-аңгы дугаарларны база күүсеткилээр.

Көргүзүглер кылыры-биле АКШ-че баар бөлүкте Раиса Стручкова, Николай Фадеечев, Марис Лиепа, Нина Сорокина, Ю. Владимиров ышкаш балеттиң сураглыг мастерлери кирип турар. Америк көрүкчүлер Улуг театрның талантылыг аныяктарының төлээлекчилери-биле таныжар арганы база алыр. Оларга Москвага болгаш Варнага эрткилээн делегейниң ийи конкурстарының тиилекчизи чээрби харлыг Людмила Семеняка, эрткен чылын Москвага болган балет артистериниң Бүгү-эвилел конкурузунуң тиилекчизи Александр Годунов болгаш ол-ла конкурстуң ийиги шаңналын алган Вячеслав Гордеев суглар хамааржыр.

Көргүзүглер августуң 20-ге чедир үргүлчүлээр.

Агаар

Бөгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге чаъс чаап, диңмирээр. Барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 18—22, өскелеринге 24—28 градус изиир.

Кызылга булуттаар, биче чаъс чаар. Хаттың дүргени 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы 25—27 градус изиг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮНЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Шагда-ла эрткен хүннерниң херектери»** 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Индейжи Джонуң өлгени»** (2 сериязы катай) 15.00, **«Майерлинг»** (2 сериязы катай) 15.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Хостуг болуп төрүттүнген»** 11.30, **«Тоянчы»** (2 сериязы катай) 17.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Өлүм чок Кащей»** 9.00, 10.40, 12.20, **«Чедиги ок»** 14.20, 16.30, 18.40, 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Агартынган ат»** 15.00, **«Церниктиң херээ»** 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи ажылдың килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Чагаа кезиглели 32-75 телефон дугаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг № 1764.

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыглаашкын талазы-биле эргелелдиң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Бравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—01021.